

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

Кваліфікаційна робота:
«Юкіо Мішіма як феномен японського націоналізму та культурної
ідентичності післявоєнної Японії: історичний дискурс.»

Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)
Освітня програма «Середня освіта (Історія)»

Здобувача вищої освіти
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Мороза Максима Ігоровича

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

доктор історичних наук, професор

Алексієвець Леся Миколаївна

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор історичних наук, професор

Зуляк Іван Степанович

Тернопіль–2026

АНОТАЦІЯ

Мороз М. І. Юкіо Мішіма як феномен японського націоналізму та культурної ідентичності післявоєнної Японії: історичний дискурс. Бакалаврська робота. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль. 2026. 62 с.

Бакалаврська робота присвячена комплексному історичному аналізу постаті Юкіо Мішіми як унікального суспільно-політичного та культурного феномену післявоєнної Японії в період з 1946 по 1970 роки. Актуальність дослідження зумовлена сучасним ренесансом правих ідей, посиленням націоналістичних тенденцій у японському соціумі та світовим інтересом до інтелектуального спадку митця, а також необхідністю інтеграції подібних складних біографічних кейсів у шкільний курс історії для розвитку критичного мислення та громадянської компетентності учнів. Метою праці є деконструкція ідеологічної еволюції Мішіми, виявлення передумов, етапів та наслідків формування його правого радикалізму в умовах післявоєнної американської окупації та соціокультурного зламу. Об'єктом дослідження виступає трансформація японського націоналізму та пошук нової ідентичності в другій половині XX століття, тоді як предметом є літературна, публіцистична та мілітаризована діяльність мислителя як інструмент спротиву вестернізації. Методологічну основу склали історико-генетичний, історико-типологічний, біографічний та порівняльний методи, а також дискурс-аналіз есеїстики та герменевтичний аналіз прози письменника. Структурно бакалаврська робота складається зі вступу, чотирьох логічно пов'язаних розділів (присвячених історіографії, зародженню світогляду у 1946–1959 рр., радикалізації та створенню «Татенокай» у 1960–1970 рр., а також методиці викладання теми в школі), висновків та списку використаних джерел із 85 найменувань. У результаті дослідження вперше в вітчизняній науці з позицій історизму доведено, що естетичні концепції Мішіми, зокрема культ тіла та смерті, були не просто творчим епатажем, а раціональною спробою реконструкції традиційного самурайського суспільства й захисту культурного коду від руйнівного впливу

західного споживацтва. Практичне значення результатів полягає в можливості їх безпосереднього впровадження при створенні інтерактивних дидактичних матеріалів для 10–11 класів, розробці спецкурсів зі сходознавства, проведенні студентських наукових семінарів та подальшому дослідженні праворадикальних рухів Східної Азії.

Ключові слова: Юкіо Мішіма, японський націоналізм, культурна ідентичність, повоєнний нігілізм, Товариство щита («Татенокай»), традиціоналізм, історичний дискурс.

ABSTRACT

Moroz M. I. Yukio Mishima as a phenomenon of Japanese nationalism and cultural identity in the post-war Japan: a historical discourse. Bachelor's thesis. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil. 2026. 62 p.

The bachelor's thesis is devoted to a comprehensive historical analysis of the figure of Yukio Mishima as a unique socio-political and cultural phenomenon of post-war Japan in the period from 1946 to 1970. The relevance of the study is determined by the modern renaissance of right-wing ideas, the strengthening of nationalist tendencies in Japanese society, and the global interest in the intellectual legacy of the artist, as well as the need to integrate such complex biographical cases into the school history course for the development of students' critical thinking and civic competence. The aim of the study is to deconstruct Mishima's ideological evolution and to identify the preconditions, stages, and consequences of the formation of his right-wing radicalism in the conditions of the post-war American occupation and socio-cultural breakdown. The object of the study is the transformation of Japanese nationalism and the search for a new identity in the second half of the twentieth century, while the subject is the literary, journalistic, and paramilitary activity of the thinker as a tool of resistance to westernization. The methodological basis consists of historical-genetic, historical-typological, biographical, and comparative methods, as well as discourse analysis of the writer's essayistic works and hermeneutic analysis of his prose.

Structurally, the bachelor's thesis consists of an introduction, four logically connected chapters (dedicated to historiography, the genesis of the worldview in 1946–1959, radicalization and the creation of "Tatenokai" in 1960–1970, as well as the methodology of teaching the topic in school), conclusions, and a list of references comprising 85 items. As a result of the study, for the first time in Ukrainian historiography from the standpoint of historicism, it is proven that Mishima's aesthetic concepts, in particular the cult of the body and death, were not merely a form of artistic provocation, but a rational attempt to revive traditional samurai values and protect the cultural code from the destructive influence of Western consumerism. The practical significance of the results lies in the possibility of their direct implementation when creating interactive didactic materials for grades 10–11, developing special courses in Oriental studies, conducting student scientific seminars, and further researching right-wing radical movements of East Asia.

Keywords: Yukio Mishima, Japanese nationalism, cultural identity, post-war nihilism, Shield Society ("Tatenokai"), traditionalism, historical discourse.

Зміст

Вступ	3
Розділ I. Історіографія та джерельна база.....	8
Розділ II. Зародження, формування, розвиток націоналістичного світогляду та ідей Юкіо Мішіми у період 1946-1959 рр.....	12
2.1. Естетизм, повоєнний нігілізм та криза ідентичності (1946–1951 рр.)	12
2.2. Культ тіла, «грецьке відродження» та переосмислення традиції (1952–1955 рр.).	17
2.3. Політизація світогляду, неоромантизм та закладання основ правого радикалізму (1956–1959 рр.)	23
Розділ III. Еволюція та практична реалізація націоналістичної концепції Юкіо Мішіми: суспільно-політична діяльність та історичний спадок 1960-1970 рр.	30
3.1. Ідеологічне обґрунтування та формування концепції «Культурного захисту» (1960 - перша половина 1968 рр.)	30
3.2. Створення Товариства щита («Татенокай») та воєнізована діяльність (друга половина 1968 - осінь 1970 рр.)	34
3.3. Інцидент Мішіми, ритуальне самогубство та історико-політичний спадок (25 листопада 1970 р. - дотепер).....	39
Розділ IV. Методичний потенціал теми «Юкіо Мішіма як феномен японського націоналізму та культурної ідентичності післявоєнної Японії: історичний дискурс» у шкільному курсі історії	44
Висновки	50
Список використаних джерел	55

Вступ

Актуальність теми. Після Другої світової війни Японія, у якій панували націоналістичні та праві ідеї, де ідеологія будувалася навколо бога-імператора, переживала політичні, економічні та соціальні перетворення. Вийшовши з війни в числі переможених, на 8 років потрапляє під американську окупацію, де американська адміністрація втілювала процеси демократизації та економічного відновлення. Відмова від війська та війни як методу вирішення міжнародних суперечок, зменшення значення імператора в політичному житті та зростання популярності лівих партій спричинило до появи нового руху правих сил. Яскравим представником цього руху стане Юкіо Мішіма – письменник, драматург, суперечлива особистість у японській історіографії, який формулює власний концепт націоналізму, що ґрунтується на основі нової культурної ідентичності та довоєнних націоналістичних ідей. Актуальність теми пропонованого дослідження зумовлена популярністю націоналістичних ідей в сучасній Японії, як серед впливових політиків (прем'єр-міністр Такаїчі Санае), так і серед суспільства (партія Сансейто та інші), а також популярністю постаті Мішіми у світі.

У методичному аспекті актуальність теми дослідження зумовлена тим, що вона створює теоретичне підґрунтя для розробки навчальних матеріалів і методичних рекомендацій, які сприятимуть глибшому розумінню учнями впливу соціально-політичних процесів на формування особистості. Тема також допомагає розкрити важливість патріотизму та національної ідентичності, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах глобалізації та посилення націоналістичних й правих рухів, що дозволяє вчителям історії ефективно інтегрувати роль особистості у формуванні національних ідей, патріотизму та любові до рідної культури і країни у навчальний процес, а також використовувати сучасні педагогічні підходи для розвитку критичного мислення, любові до батьківщини та міжкультурної компетентності серед учнів.

Об'єкт дослідження - трансформація японського націоналізму та формування національно-культурної ідентичності у контексті післявоєнної

національної відбудови та перебудови суспільних цінностей другої половини XX століття.

Предмет дослідження - громадянсько-політична та літературна діяльність Юкіо Мішіми в післявоєнному японському суспільстві як приклад ідеологічно-світоглядного впливу правих ідей на політичне та культурне життя всередині країни після 1945 року.

Мета дослідження - проаналізувати феномен націоналістичних ідей Юкіо Мішіми у післявоєнній Японії у 1946-1970 рр., виявити його причини, етапи, форми прояву та наслідки в контексті післявоєнної відбудови й трансформації суспільних цінностей.

Завдання дослідження. У процесі дослідження виокремлено такі завдання:

1. Дослідити ідеологічні основи довоєнного японського націоналізму та його трансформацію у післявоєнному японському суспільстві, їх вплив на світогляд Мішіми.
2. Охарактеризувати основні етапи формування та розвитку націоналістичних ідей Юкіо Мішіми у післявоєнній Японії (1946-1970 рр.).
3. Проаналізувати політично-громадську, культурну та публіцистичну діяльність Юкіо Мішіми, його роль у історичних процесах та подіях, що мали вплив на Японію та далекосхідний регіон Азії.
4. Визначити освітній потенціал теми для формування критичного мислення та патріотизму учнів під час вивчення історії.
5. Розробити методичні рекомендації щодо інтеграції змісту теми в шкільний курс всесвітньої історії та громадянської освіти.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано ряд загальнонаукових і спеціальних методів.

- **Історико-генетичний метод** дав змогу простежити витоки поглядів Мішіми, починаючи з його виховання у традиціях ідей Мейдзі до їх радикалізації внаслідок поразки Японії у Другій світовій війні.

- **Історико-типологічний метод** дозволив класифікувати націоналізм Мішіми у системі довоєнних та післявоєнних правих рухів Японії та японської ідеологічної думки.
- **Метод дискурс-аналізу** дозволив проаналізувати ключові поняття у есеїстиці та публічних виступах Мішіми, виявити приховані сенси та їх трансформацію у його світогляді.
- **Герменевтичний метод** допомагав проаналізувати тексти літературних творів як історичні джерела, що відображає дух часу та кризи ідентичності японського інтелектуала у 1950-60-х років.
- **Історико-біографічний метод** використовувався у дослідженні особистості Юкіо Мішіми в контексті епохи, вивчення його життєпису як дзеркала соціальних трансформацій у Японії.
- **Порівняльно-історичний метод** дав змогу порівняти феномен Мішіми із західними інтелектуалами-радикалами та зрозуміти, чи була його реакція на трансформацію суспільства унікальною.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1946 до 1970 р. – час активної громадсько-політичної та публіцистичної діяльності Юкіо Мішіми, від закінчення Другої світової війни до спроби державного перевороту. Період другої половини 1940-х та 1950-ті роки ознаменувався в Японії післявоєнною відбудовою, американською окупацією, демілітаризацією та початком економічного дива, що стало відправною точкою для формування ідей націоналізму Мішіми. Завершенням обрано 1970 р., коли після невдалої спроби державного перевороту Юкіо Мішіма покінчив життя самогубством. Вказані хронологічні рамки дозволяють охопити ключові етапи розвитку націоналізму Мішіми, дослідити політичні та суспільні події цього періоду, пов'язані з постаттю, та реакцію його сучасників.

Наукова новизна і теоретичне значення кваліфікаційного дослідження. У дослідженні вперше в українській історіографії здійснено комплексний аналіз постаті Юкіо Мішіми як специфічного історико-політичного

феномену, що втілює кризу та трансформацію японської ідентичності у післявоєнній Японії у 1946-1970 рр. Вперше проаналізовано діяльність та творчість Мішіми крізь призму історизму, що дозволило дослідити митця як «символічну фігуру» японського націоналізму. Аргументовано, що інтегрованість естетичних концепцій автора у політичну практику здійснювалась заради реконструкції традиційного суспільства у новій реальності післявоєнної Японії. Запропоновано нову інтерпретацію з позицій історизму художніх та публіцистичних творів Мішіми, що дозволило простежити еволюцію націоналістичної ідеї письменника через його творчість. Теоретичне значення роботи визначається обґрунтовуванням моделі інтерпретації суспільної діяльності крізь призму естетики, що дозволяє глибше зрозуміти механізми формування радикальних течій у післявоєнних суспільствах.

Практичне значення результатів дослідження має цінність для сучасної історичної науки та педагогічної діяльності. Зокрема, вони можуть бути використані:

- При підготовці уроків всесвітньої історії для учнів 10-11 класів, що стосуються тем післявоєнного устрою та історії Японії у другій половині XX століття.
- Для розробки кейсів, дидактичних матеріалів та інтерактивних завдань, що розвивають толерантність до іншого культурного коду та критичного мислення.
- На засіданнях гуртків, літературних клубів або конференціях, присвячених культурі Сходу.
- Для подальших наукових досліджень, які розкриють націоналістичні рухи в Японії, суспільно-культурні трансформації післявоєнного часу і вплив інтелігенції на формування ідей національної ідентичності.

Дослідження також допомагає педагогу проводити паралелі між українською та японською історією, питаннями захисту національного інформаційного та культурного простору, ролі особистості у суспільному житті.

Апробація результатів дослідження здійснена на основі доповідей у рамках низки конференцій, зокрема, II Всеукраїнська наукова конференція, присвячена пам'яті Володимира Брославського «Історична наука у XXI столітті: виклики та перспективи» (Тернопіль, 23 жовтня 2025 року), VII міжнародна науково-методична конференція “СХОДОЗНАВСТВО. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ” (Харків, 17 березня 2026 року), III Всеукраїнська студентська науково-практична конференція з міжнародною участю «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ УЧЕНИХ» (Тернопіль, 5 травня 2026 року). А також представлена у 45 випуску Магістерського наукового вісника Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Структура й обсяг бакалаврської роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (85 позицій). Загальний обсяг бакалаврської роботи – 62 сторінки, основний зміст викладено на 51 сторінці.

Розділ I. Історіографія та джерельна база

Тема націоналізму Юкіо Мішіми в історіографії суперечлива та іноді табуїзована. Його феномен є унікальним прикладом історичного дискурсу про супротив процесам вестернізації та демілітаризації у післявоєнному суспільстві. Автори, що пишуть про нього, часто балансують між літературною діяльністю та політичним радикалізмом, що зумовлює різну інтерпретацію його діяльності. Вивчення цієї теми вимагає комплексного підходу.

Історіографія поділяється на дві великі школи: західну та японську. Західна школа приділяє увагу Мішімі як унікальному феномену «останнього самурая». Вона спочатку зосереджувалась на біографічному описі та філософському аналізі. Відомий біограф Джон Натан, друг Юкіо Мішіми, у 1974 році видав біографію, де змальовував життя письменника як «психологічний портрет», що кардинально відрізняло його від суто японської критики автора [3]. Сам підхід, який використовує Натан, отримав назву «клінічного», адже головний акцент зміщується до внутрішніх травм письменника. Генрі Скотт-Стокс, ще один друг Мішіми, який безпосередньо писав про останні роки його життя, дає характеристику Мішіми як «людини, що запізнилася на століття», та описав події як журналіст [4]. Сучасна зарубіжна історіографія представлена Деміаном Фленаганом та Ендрю Ранкіном. Фленаган провів деміфологізацію образу Мішіми, висвітлював свої думки про «перебільшення» ролі письменника у націоналістичному спектрі та вважав його вмілим гравцем на публіку, який бажав яскраво покинути цей світ [1]. Ранкін змістив акцент у дослідженні з політичної на інтелектуальну історію. У своїй книзі він характеризував Мішіму як «естетичного терориста», котрий використовував націоналізм як форму естетики, де культурна ідентичність постає засобом вираження краси, доводив свої справи до кінця та використовував ідею культури як зброю [2]. Таким чином, західна історіографія еволюціонує з простого психологічного опису до нових інтерпретацій життя та діяльності Юкіо Мішіми.

У японській історіографії все набагато складніше. Після інциденту Мішіми у 1970 році більша частина істориків, які складалися з представників лівих ідей

(що домінували в цей час в університетах), назвали Мішіму божевільним, а його дії безглуздими через мрію повернути Японію назад у війну та до політики «державного шінтоїзму», що їм, звісно, не подобалося. Також критиці піддався націоналізм, який, на думку професорів, був далекий від реальних проблем японських громадян та надто «театралізований». Другий етап є переосмисленням ідей Юкіо. Він відбувався на фоні кризи японської економіки «мильної бульбашки» у 1990-ті роки. У ньому розкрито роль Мішіми як теоретика, що зміг спрогнозувати духовну порожнечу японців через культ споживання. Аналізу піддалися його есе «На захист культури» та концепція імператора як культурного, а не політичного символу. Цей період представлений консервативнішими істориками, як Ецуро Тоцука та Такео Окуно. Третій етап є синтезом інтелектуальної історії з дискурсом. Головною концепцією є знайдення золотієї середини між літературним генієм та радикальним націоналізмом. Хіроакі Сато і Наокі Іносе є головними дослідниками феномену Мішіми, які, на відміну від Натана і Стокса, зробили перехід від «зовнішнього спостереження» до «внутрішньої деконструкції», працювали над великою кількістю інформації з архівів та вивчали соціокультурний пласт історії Японії [5]. Інший дослідник Мішіми, Кеїчіро Хірано [44; 45; 46; 47; 48; 49], якого розглядають як інтелектуального спадкоємця Мішіми, створив абсолютно нову теорію «Дивідуалізм», який проголошував, проте, що трагедія Мішіми відбулась через неможливість примирити усі свої «Я», що призвело до трагічного фіналу. Вона допомогла сучасним японцям зрозуміти свою фрагментарність. Сама концепція руйнувала застійну ідею про «монолітність ідентичності» письменника, яка була основною під час досліджень. Таким чином, японська історіографія пройшла шлях від етапу нещадної критики до визнання та переосмислення Мішіми.

Українська історіографія знаходиться на стадії активного формування. Із дослідників, які зробили значний вклад у розвиток цієї теми, можемо виділити Івана Дзюбу, який відкрив Мішіму для українського читача. Сергій Капранов вивчав постать автора як мислителя, фокусується на традиціоналізмі, розкриває його філософську сторону, аналізує есе «На захист культури», але не розглядає

у повному обсязі націоналістичну сторону Мішіми. Таким чином, українська історіографія є небагатою на ґрунтовні дослідження Мішіми, які обмежуються філологією та філософією. Тож, важливим стане дослідження, яке зможе проаналізувати Юкіо Мішіму через історичні процеси, суспільно-політичні трансформації та формування культурної ідентичності.

Наукове обґрунтування теми вимагає залучення великого кола джерел, які можна розділити на чотири групи. Перша група джерел є програмними документами та есе, у яких Юкіо Мішіма прописує власні роздуми, ідеї, теорії та концепції про природу імператора, культурну ідентичність, суть японського традиціоналізму та місце японського народу в цій системі. Друга група джерел – це художня проза, яка розглядається у контексті історико-психологічного аналізу. У ній Мішіма аналізує своє життя («Сповідь маски») [64], боротьбу традиційного ідеалу та сучасності («Золотий храм») [69] або ілюструє «занепад» Японії через аналіз її історії (тетралогія «Море достатку») [80; 81; 82; 83]. Третя група джерел пов'язана з його публічними виступами та документами особистого походження, що зображують Мішіму в суспільно-політичному контексті. Такі виступи, як промова перед солдатами Сил самооборони Японії та дебати в Токійському університеті [10], дозволяють розкрити його розрив між ідеологічним «Я» й реальністю післявоєнного японського суспільства. Також до цієї категорії віднесемо листування з Ясунарі Кавабатою та маніфест 25 листопада 1970 року, що розкривають дискусійні позиції та вміння передавати власний стиль на публіку [39]. Четверта категорія – це медіа-матеріали, які зафільмували Мішіму, найціннішим з яких є інтерв'ю зарубіжним телеканалам та газетам.

Отже, попри всю критичність і табуйованість, дослідження теми Юкіо Мішіми є всебічно розвинутим. Вона пройшла довгий шлях переоцінки від особистого до міждисциплінарного на заході та від критики до перегляду сприйняття в Японії. Джерельна база є багатоманітною, що дозволяє розкрити роль Мішіми з різних сторін. Відтак, це дослідження дозволить вибудувати

фундамент для подальшого розвитку українських наукових робіт про феномен націоналізму Юкіо Мішіми.

Розділ II. Зародження, формування, розвиток націоналістичного світогляду та ідей Юкіо Мішіми у період 1946-1959 рр.

2.1. Естетизм, повоєнний нігілізм та криза ідентичності (1946–1951 рр.)

Насамперед важливо зауважити історичний контекст, з яким стикнулася Японія у середині 1940-х років. Це дозволить відслідкувати початкову точку, з якої молодий хлопець Кімітаке Хіраока (справжнє ім'я Юкіо Мішіми) починає переймати націоналістичні ідеї та праві гасла, що впливають на його традиціоналістичний світогляд.

15 серпня 1945 року Японська імперія, перебуваючи у надзвичайно складному становищі (втрата всіх завойованих територій, два ядерні бомбардування, вторгнення радянської армії в Маньчжурію, загроза американської висадки на головні острови, неієздатність імперського флоту вести подальші бойові дії), змусила імператора Хірохіто звернутися по радіо до японської нації. У своїй промові він проголошує, що Японія здається союзним військам на умовах спільної декларації і закликав японський народ припинити чинити опір військам Союзників [28]. У японців це викликало різну реакцію: більшість радувалася, що війна закінчилась, інші вважали, що імператор здав країну, при тому що армія та населення островів були готові вести партизанську війну. Для Кімітаке Хіраока капітуляція Японії стає особистою катастрофою у його світосприйнятті. Він дотримувався концепції «смертельного естетизму», коли головною метою його життя була смерть на війні заради імператора, але через слабке здоров'я та помилковий діагноз його списали з армії. Як писав сам Юкіо Мішіма про своє бажання: «Якби я помер на війні, я зміг би померти в Еросі, який був абсолютно несвідомим та самодостатнім» [2, с. 32].

Кімітаке був серед сотні тисяч вцілілих юнаків, яких не встигли відправити на війну, поки їх однолітки гинули за волю імператора. На нашу думку, Мішіма все своє подальше життя шукав привід здійснити те, що йому не вдалося під час війни. Тому однією з головних ідей його націоналізму ґрунтувалась на «Танатосі» – красивій смерті заради своєї справи.

Після війни японське суспільство впаде у стан духовного виснаження, апатії, втрати орієнтирів і подальшого сенсу життя. У історіографії цей феномен називатимуть «післявоєнний нігілізм», який стане головною темою для багатьох японських літераторів, режисерів, навіть політиків, серед яких також буде Юкіо Мішіма [7].

Кімітаке Хіраока належав до японської романтичної школи (Ніхон Роман-ха). Там він зустрічає двох людей, які стануть його наставниками у літературному світі у різні періоди його життя. Першим став Хасуда Дженмей – літератор, який помітив юнака ще з шкільних років, допоміг йому публікувати його перші твори, фактично створивши письменника Юкіо Мішіму [8]. Дженмей був мілітаристом та традиціоналістом; він вважав, що навіть після війни молоде населення повинно пам'ятати, що вони борються за націю та імператора. Помер на війні, здійснивши самогубство, перед смертю написавши: «Заради Японії, не маючи іншого вибору, я зрубаю підступних зрадників і стану жертвним каменем Японської імперії» [6]. На нашу думку, жертвність вчителя Мішіми вплинула на його подальші наміри здійснити свій власний акт самопожертви.

Ясунарі Кавабата – відомий вже на той час письменник, зустрівся з ним 1 січня 1946 року, коли хлопець перебував у творчій кризі після закінчення війни. Кавабата пережив свою духовну смерть, і єдине, про що він міг писати, це про згасаючу красу Японії [3, с. 83]. Саме це надихнуло Кімітаке приїхати до Камакури і показати своє оповідання «Цигарки» відомому майстру. Сам Ясунарі Кавабата був настільки вражений оповіданням юнака, що взяв його до себе в учні та написав передмову до його оповідання «Злодії», яка популярності в суспільстві не здобула [3, с. 74]. Але це знайомство мало важливе значення для подальшої літературної кар'єри Юкіо Мішіми.

Сам Кімітаке Хіраока був відірваний від реальності післявоєнного суспільства. Він ігнорував проблеми, з якими зіткнулися звичайні японці. Бідність, зруйнована столиця, нова політика – це все не стосувалося юного письменника, який закритися від зовнішнього світу в літературі. Для нього

єдиним, що досі мало сенс, стала краса. Звісно, це вплинуло на його світосприйняття.

З цього моменту і надалі ми вживатимемо тільки ім'я Юкіо Мішіма, адже з моменту публікації «Сповіді маски» образ Кімітаке Хіраока повністю розчиняється, поступаючи місцем Юкіо Мішіма. Роман «Сповідь маски» посідає центральне місце у розумінні життя автора до 1945 року [64]. Після звільнення з міністерства фінансів він повністю відкидає маску Кімітаке Хіраока і стає Юкіо Мішімою [5, с. 17].

У тексті прослідковуються теми прихованої гомосексуальності, втрати ідентичності, потягу до смерті. Для Мішіми це був момент усвідомлення власного життя через призму зламу його власної маски, про що свідчить назва роману. Гомосексуалізм викликаний заборонаю в дитинстві від бабусі спілкуватися та гратися з хлопцями, втрата ідентичності у поразці Японії в Другій світовій війні, потяг до смерті – хворобливістю, яка переслідувала його все дитинство, що трансформувалася в акт красивого завершення життя. Відомий епізод з книги, де юний головний герой натрапив на репродукцію картини Гвідо Рені «Святий Себастьян». Сам образ юнака, якого прив'язали до дерева та пронизали стрілами, пізніше, як напише сам Юкіо Мішіма, викликав потужне сексуальне збудження [3, с. 95].

Це все перетворилося на концепцію маски. Головний герой переховує своє єство під маскою «нормальної» людини для суспільства, яке його оточує. Він імітує інтерес до дівчат, приховує власні фантазії та бажання, не сперечається з батьком, приймає зовнішню відмову як належне. Це все призводить до концепції руйнування особистості, де стикаються «зовнішній соціальний Я» і «внутрішній естетично деструктивний Я». Цей тонкий метафоричний процес змусить Мішіму зануритися у подальші пошуки самого себе, що зрештою приведе його до ідей націоналізму.

Трансформація світоглядних орієнтирів Юкіо Мішіми на межі 1950-х років ознаменована радикалізацією нігілістичного дискурсу, що знаходить своє відображення у романах «Жага любові» [66] та «Заборонені барви» [67]. Якщо

попередня творчість фокусувалася на внутрішньому конфлікті та соціальній відчуженості (через ізоляцію в дитинстві), то в зазначених творах нігілізм презентується як деструкція соціокультурних та міжособистісних зв'язків.

У романі «Жага любові» екзистенційна криза головної героїні Ецуко екстраполюється на неможливість гармонійного, конструктивного кохання в умовах повоєнного духовного вакууму [66]. Перебуваючи у стані хронічної емоційної ізоляції, героїня марно намагається досягти автентичності почуттів, проте її пристрасть неминуче набуває танатологічного забарвлення. Замість творення любовний афект трансформується у деструктивний акт, спрямований на знищення самого об'єкта любові – Сабуро. Для художньої парадигми Мішіми цього періоду характерна жорстока максима: краса і щира пристрасть є онтологічно небезпечними силами, які не здатні інтегруватися в соціум і знаходять своє остаточне вирішення виключно через нівелювання або фізичне знищення [24].

Роман «Заборонені барви» поглиблює деструктивний вектор, переводячи його в площину свідомого інтелектуального цинізму та маніпуляції [67]. Центральний образ літнього письменника Сюнсуке репрезентує тип абсолютного нігіліста, який повністю розчарувався в гуманістичних цінностях та культурі. Сюнсуке здійснює раціональну інструменталізацію безумовної фізичної краси молодого Юічі (прихована тема гомосексуальності), перетворюючи його на холодну, позбавлену емпатії зброю та інструмент витонченої помсти жіноцтву й суспільній моралі загалом. Краса в цьому контексті остаточно позбавляється своєї сакральної, життєдайної функції, стаючи штучним, механізованим симулякром, що служить для руйнації міжлюдських взаємин та тотального знецінення почуттів [25].

Цей творчий період поглинав самого Мішіму. Він усе більше закривався від світу, весь потенціал декадентського естетизму був вичерпаний. Мішіма починає трактувати свій статус «нічного» кабінетного митця як пастку, що веде до остаточного розпаду особистості – ментального та фізичного самогубства. Як трактував сам цей стан Мішіма у есе «Сонце та Сталь», що якби в нього тоді була

воля до боротьби, воно б стало красивою аналогією життя воїна [3, с. 238]. Це змусило автора шукати принципово нові стратегії подолання нігілізму, що зумовило його захоплення культом тіла, філософією дії та імперським націоналізмом.

Поки Мішіма занурюється у власні роздуми та пошуки себе, в Японії відбуваються значні суспільно-політичні зміни. Одразу після капітуляції 28 серпня 1945 року на території країни почала діяти окупаційна влада. Вона проводила зачистки серед мілітаристичних елементів, зміни законодавства країни, проводячи поступовий перехід до демократичної влади [28]. У новій конституції проголошувалося, що Японія стає демократичною конституційною монархією (британського зразка, замінюючи прусську), обмежує владу імператора до церемоніальних функцій та відмовляється від армії та війни як способу вирішення міжнародних конфліктів [51]. Після початку Холодної війни та конфлікту в Кореї США все більше надає грошей японській економіці, завозить американські товари та культуру, створюючи бастіон для подальшої боротьби з комуністичними силами у регіоні Далекого Сходу.

План окупаційної влади «наздогнати Захід» допомагає країні за короткий час вирватись із становища післявоєнної розрухи. Але швидке економічне зростання супроводжувалося споживанням культури західного матеріалізму серед японського населення, що призвело до поступової «порожнечі» та втрати традиційних орієнтирів. Це викликає хвилю обурення у консервативної та правої інтелігенції, до яких приєднується Юкіо Мішіма.

Саме окупація стала початком Мішіми як націоналіста. Він не критикував саму західну культуру як явище, Мішіма критикував її модерний вияв. Одне з яскравих його висловлювань щодо цього звучить так: «Сучасні наукові технології, сучасні моделі управління, точні раціональні розрахунки найкращих умів – це все було присвячене лише одному: смерті» [5, с. 24]. У цій цитаті Мішіма критикує саму раціональність та науковий прогрес, який не робить людину більш моральною, а навпаки слугує її знищенню. Для самого митця зникають поняття самопожертви, доблесті, слави у бою, смерті як міфу і трагедії.

Японія, яка опустилася до пацифістської політики, забрала у простих японців самурайські традиції, військову честь та історичну самобутність [4, с. 260].

Саме в цей період філософія Мішіми трансформується з егоїстичного «Я» на колективне «Ми», коли жага смерті та слави охопила не тільки його, але й інших людей, тим самим включаючи його в правий дискурс післявоєнної Японії, який був викликаний втратою імператором божественності [3, с. 240].

Таким чином, це п'ятиріччя (1946-1951 рр.) в біографії Мішіми ми охарактеризуємо як фазу «негативного формування». У ньому молодий Кімітаке Хіраока переживає момент, який змінює все його життя – поразку Японії у Другій світовій війні. Щоб не втратити себе остаточно, він доєднується до романтичної школи, де його спершу приймає Хасуда Дженмей, а згодом його наставником стає Ясунара Кавабата, який буде підтримувати свого учня до самої його смерті. У ці роки виходять романи «Сповідь маски», «Жага кохання» та «Заборонені барви», у яких він розкриває як свій стан, так і стан японського суспільства, що впало у нігілізм. Тут вперше Мішіма стикається з трансформацією Японії, яка відходить від традиційних цінностей довоєнної епохи та імператора, зумовлюючи його першу критику західного матеріалізму. Але митець був затиснутий у рамках післявоєнного декадентства. Тут Мішіма сідає на палубу пароплава і вирушає в подорож на захід, яка змінить усе його життя.

2.2. Культ тіла, «грецьке відродження» та переосмислення традиції (1952–1955 рр.)

Наступним етапом у еволюції філософських та естетичних поглядів Юкіо Мішіми є подорож до Греції. Вона відбулася з 24 по 29 квітня 1952 року. Найбільшим шоком для митця став контраст між Японією та Грецією. Поки Японія була занурена у внутрішню порожнечу післявоєнного часу, Греція, за словами самого Мішіми, вражала своєю зовнішньою естетикою, яка заснована на красі тіла [2, с. 69]. На нашу думку, це надихнуло письменника зануритися у зовсім інший світ, де можна не зациклюватися на власних проблемах і знайти вихід з монотонного післявоєнного нігілізму.

Для опису цього перелому Мішіма використовував ніцшеанські філософські категорії Діонісійського та Аполлонічного начал [29]. У межах Діонісійського дискурсу відбувалося попереднє життя Юкіо Мішіми, зокрема написання роману «Сповідь маски». Для нього характерні хаос, нічна темрява, деструкція, розпад і домінування хворобливих імпульсів підсвідомості. У житті Мішіми це виражалося пізніше у відпочинку в Бразилії, коли він віддався первісному почуттю колективного хаосу під час карнавалів [1, с. 117].

Натомість, у Греції він починає захоплюватися аполлонічним ідеалом. Це торжество світла, чіткої форми, симетрії та логічного обґрунтування краси [29]. Для Мішіми аполлонізм стає концептуальною матрицею, яка дозволяє подолати деструктивний психологічний розкол. Як він сам пише, він знайшов у ньому свою схильність до створення прекрасного і ціль бути тим самим прекрасним, що породжує нову концепцію естетики [1, с. 119].

Під парфенонським сонцем у Мішіми стається головний філософський перелом. Він доходить до висновку, що грецька культура не знала згубного для епохи модерну розриву між тілом та душею [3, с. 114]. На нашу думку, його споглядання скульптур грецьких богів і атлетів все більше привертало його до того, що красива душа може поєднуватися з досконалістю фізичної форми тіла. Він почне відкидати свій хворобливий стан на користь реконструкції власного тіла, що знаменуватиме його перехід у світогляді з літературного естетизму до ідеології безпосередньої дії [2, с. 70].

Повернення Мішіми назад у Японію охарактеризувалося кардинальною зміною у літературному та естетичному методі, яке безпосередньо втілювалося під час написання книги «Голос прибою». У творі демонструється розрив із старим декадентським стилем та нігілізмом. Замість урбаністичного простору психологічного розколу Мішіма демонструє чисту історію кохання, розгорнуту на ізолюваному рибальському острові Ута-джіма [68].

Нова стилістика автора характеризується навмисною простотою наративу, гармонією з природним циклом та відмовою від хворобливого інтелектуалізму.

Це розмежовує перехід письменника від «нічної» деструктивної рефлексії до «денного» ствердження вітальних сил буття [26].

Сама історія є інтерпретацією давньогрецького міфу Лонга «Дафніс і Хлоя» на соціокультурному ґрунті Японії [84]. Головний герой Шінджі є втіленням первісного людського єства, яке Мішіма віднайшов у своїй подорожі Грецією. Шінджі повністю позбавлений раціонального цинізму та хронічного нігілізму, притаманного раннім героям автора. Його тіло є фізично досконалим, загартованим щоденною працею та морською стихією, а моральні орієнтири визначаються патріархальною чистотою та наївністю. Через цей образ автор транслює ідеал гармонійного співіснування духа і тіла. Як він сам потім напише про свою книгу, що в ній він став повною протилежністю себе минулого [5, с. 207].

На нашу думку, цей роман є світоглядним маніфестом, що стверджує подолання загальнонаціонального нігілізму через повернення до витоків колективної ідентичності та традиційного етосу.

Улітку 1955 року Юкіо Мішіма радикально міняє свій стиль та переходить з теоретичного естетизму до практичного моделювання власного буття. Він починає займатися бодібілдингом, аби повністю змінити себе фізично [1, с. 164]. Для японського інтелектуального кола зайняття фізичними вправами було нетиповим. Традиційний образ митця в повоєнній Японії асоціювався виключно з кабінетною працею, фізичною слабкістю, блідістю та хворобливістю. Але Мішіма вирішив, що за допомогою цього зруйнує стереотип, де фізичне виховання буде інструментом для перебудови власної особистості та подолання інтелектуальної безпорадності, перейшовши від «слова» до «м'язів» [5, с. 467].

Центральною теоретичною концепцією стає «корозія мови», яка пізніше буде розписана в есе «Сонце та сталь» [54]. У ній слова і мова виступають як специфічні «паразити», які перешкоджають набуттю фізичної досконалості, випереджаючи досвід тіла і послаблюючи вольові інтенції індивіда. Поки «мова» належить до нічного виміру та слугує інструментом для переробки реальності,

тіло, навпаки, є частиною сонячного виміру, що спроможне повернути людині втрачену автентичність [3, с. 127].

На нашу думку, Юкіо Мішіма намагався створити з власного «Я» скульптуру, де фізична трансформація набуватиме яскравих ознак ритуального переродження. Тим самим він остаточно «вбиває» хворобливого Кімітаке Хіраоку та конструює проект неосамурая Юкіо Мішіми. Ця дія більше підкреслює його фізичне «повернення» до традиційних і правих ідей.

У 1950-х роках в Японії змінився соціально-політичний ландшафт, який сприяв більшій деконструкції патріархального інституту, спричиненій форсованою демілітаризацією та деміфологізацією суспільства з боку окупаційної адміністрації США [28]. Протягом цього часу класичний архетип японського чоловіка – самурая, воїна або солдата, що віддавав своє життя за імператора – не лише втратив свою соціокультурну легітимність, а й опинився під ідеологічним табу. Для лівих представників патріархальний устрій маркувався як головне джерело мілітаристської катастрофи, піддавався висміюванню та деконструкції.

Мішіма, навпаки, почав свою тотальну критику на представників інтелігенції, власних колег. Його новий світогляд, вибудований на власному тілі, почав протестувати проти так званого «інтелектуального ожиріння». Він з естетичною огидою сприймав більшість своїх колег, фокусуючись на їхній фізичній слабкості, блідості та соматичній деформації. Він називав їх непривабливими і тільки тими, хто може працювати у кабінетах [4, с. 98].

Мішіма стверджував, що інтелігенція нездатна до жодних вчинків. Він закликав до необхідності негайної реабілітації класичного самурайського принципу бунбу-рьодо – тривкого й гармонійного поєднання літературного мистецтва та військової честі [5, с. 40].

Реконструкція маскулінності в ідеологічній системі Юкіо Мішіми концептуалізується як фундаментальний, першочерговий крок на шляху до відновлення спаплюженої національної гідності Японії. Це повернення до військового середовища, де душа і тіло взаємопов'язані [2, с. 79]. За умови

фізичної деградації чоловічої частини населення будь-які патріотичні концепції та декларації є пустим звуком або дурним спогадом про минуле.

Методологічно виправданим вектором світоглядної реформації Юкіо Мішіми є те, що через поглиблення у класичну грецьку античність він заново відкриває для себе та концептуалізує японську національну традицію. Зіткнення з еллінською культурою продемонструвало письменнику універсальну модель суспільства, де релігійний культ богів та героїчний епос перебували в абсолютній синкретичній єдності з повсякденним буттям.

Проводячи компаративний аналіз, Мішіма дійшов до висновку, що метафізичним та соціокультурним еквівалентом цієї втраченої європейської гармонії є національний шінтоїзм та філософія кодексу Бушідо [1, с. 15]. На нашу думку, античність стала культурною лінзою, яка дозволила побачити японський традиціоналізм, відкинувши післявоєнну стагнацію, та побачити в ньому життєдіяльну, сакральну систему, здатну протистояти деструктивному духовному вакууму модерну.

Слід зауважити, що одним із основних надбань культурного синтезу стала концепція трагічної краси. Споглядаючи на історії еллінських героїв у давньогрецькій міфології та епосу, він зрозумів, що їхня досконалість та слава були нерозривно пов'язані з їхньою ранньою жертвовною смертю (Ахілл, Гектор, Патрокл). Мішіма переніс танатологічну матрицю на національну історію Японії.

У інтерпретації Мішіми краса самурая або льотчика-камікадзе набуває онтологічної тотожності з античним ідеалом. Це краса-спалах, яка реалізується у момент смертельної небезпеки та деструкції досконалого фізичного тіла на самій вершині його форми. Така смерть, на його думку, є найвищою формою краси, за умови, що чоловік помирає молодим [4, с. 40]. На наш погляд, Мішіма про неї так мріяв, адже ненавидів старість і повільну смерть, у якій немає нічого героїчного.

Усі ці фактори зумовили те, що Юкіо Мішіма почав цікавитися традиційним японським театральним мистецтвом. У 1950-х він починає активно

досліджувати театри Но і Кабукі, що знайшли практичне відображення у створенні збірки п'єс «Сучасні п'єси Но» 1956 року.

На нашу думку, одним із головних здобутків цього періоду для Юкіо Мішіми став повний відхід його від нігілістичного безвиходу і початок його розвитку як ідеолога.

З 1952 по 1955 була утворена концепція патріотизму (або ще відома як «сонячний патріотизм»), яка детально буде розписана у есе «Сонце і сталь» [54]. Вона поєднує в собі імперську традицію, метафізику світла (аполлонізм) та цілеспрямоване виховання волі, прикріплене фізичною силою. Бодібілдинг та концептуальне заперечення руйнівної влади мови перенесли його філософію з площини кабінетного письменника до філософії безпосередньої дії [3, с. 182].

Ця трансформація наприкінці 1955 року зумовила початок написання його фундаментальної роботи, роману «Золотий храм» [69]. Він (роман) постає як остаточний акт художнього та метафізичного спалення минулого нігілізму автора.

Символічне спалення головним героєм храмової святині трактується не як акт вандалізму, а як радикальне визволення від хворобливої, статичної і недосяжної краси, що паралізує волю до життя. Як писав Стокс, характеризуючи коротко цей роман, знищення краси прекрасніше за саму красу [4, с. 111]. Тим самим Мішіма отримував естетичне задоволення від цього акту, повністю відійшовши від свого минулого. Якщо «Сповідь маски» була про заміну особистості «маски», то «Золотий храм» став остаточним кінцем старого хворобливого Кімітаке, який про красу тільки мріяв.

Таким чином, триріччя Мішіми було сповнене створенням абсолютно нової філософії, яка ґрунтувалась на фізичній силі, античному аполлонізмі та поверненні довоєнної маскулінності. Його поїздка в Грецію остаточно надихнула на відхід від ідей післявоєнного нігілізму, критику суспільства та інтелектуальних кіл за їхню інтелектуальну ізоляцію та страх перед новою владою. Саме цей період розпочне його поступове входження до правого

дискурсу і формування націоналістичних програм, зосереджених на відродженні традиціоналістичної Японії і створенню нової культурної ідентичності.

2.3. Політизація світогляду, неоромантизм та закладання основ правого радикалізму (1956–1959 рр.)

1956 рік став переломним моментом у новітній історії Японії. Була опублікована Біла книга з економіки (Кейджай Хакушьо), яка містила програмну заяву, що назавжди змінила національний суспільний дискурс: «Повоєнний період закінчився» [50]. Вона проголошувала про закінчення етапу фізичної відбудови інфраструктури та запускала феномен «японського економічного дива» [30]. Так його першими масштабними проявами стали етапи Джінму (1954-1957 рр.) та Івато (1958-1961 рр.) [31]. Це зумовило стрімкий ріст економіки, модернізації та конкурентоспроможності на міжнародному ринку, але японське суспільство почало страждати від масового споживання, технократії та урбанізації. Тому це змістило фокус з колективного виживання на індивідуальне матеріальне накопичення.

Для Мішіми матеріальний успіх та тріумф капіталістичної моделі економіки предстали як абсолютна катастрофа національного духу та метафізичної сутності Японії. Як писав сам письменник, японці, які колись були віддані тенно та своїй державі, сп'яніли від процвітання та впали у духовну порожнечу [3, с. 270].

На нашу думку, економічний комфорт, підтриманий американськими капіталовкладеннями, мав на меті викорінити дух мілітаризму та війни з японського суспільства. Це загалом була поширена практика у переможених країнах після Другої світової війни, де створювалося економічне благополуччя задля усунення будь-яких проявів шовінізму та національної помсти через програш у війні.

Тому в Японії, де довгий час панував традиціоналізм, економічне благополуччя вестернізації перетворилося на соціокультурний розлом, у якому

Мішіма повстає як романтичний бунтівник, який не готовий миритися з нудною повсякденністю, міським життям та експансією західної поп-культури.

Того ж року у офіційний продаж виходить новий роман Юкіо Мішіми «Золотий храм», який є фундаментальною роботою і вершиною художньо-філософського стилю автора [69]. У межах наукової роботи головна сюжетна кульмінація книги – підпал храму молодим ченцем Мізогучі – інтерпретується як розгорнута метафора глибокої світоглядної кризи самого автора. Психологічний портрет Мізогучі, який обмежений фізичним недоліком та хворобливою фіксацією на ідеалі, нагадує малого Кімітаке, який був закритий у будинку на ізоляції і мріяв про чоловіче тіло та його етап післявоєнного декадансу. «Золотий храм» відіграє функцію ментальної несвободи через свій ідеал в архітектурному плані; у реальному житті для Мішіми це було героїчне самопожертвування. Відтак акт підпалу святини не виступає проявом божевілья чи вандалізму, а є звільненням від кола кволості, меж, що допомагає йому вийти у простір автентичного буття [27].

Спалення архітектурного шедевру стає насильницьким вчинком, дією, яка знищує диктат абстрактного мистецтва заради визволення життєвої енергії. Мішіма через свого персонажа стверджує, що тривала ментальна залежність від споглядання на ідеал веде до духовного омертвіння. На нашу думку, лише радикальний акт руйнації здатний повернути суб'єкту статус активного творця власної волі, переводячи його з площини пасивного спостереження у вимір безпосередньої життєвої прагматики. Мішіма дуже часто роздумував над його красою [2, с. 34].

Текстуальний аналіз «Золотого храму» дозволяє простежити очевидну генезу праворадикального активізму Юкіо Мішіми. Через цей роман письменник здійснює остаточне метафізичне прощання зі статусом «декадентського спостерігача», який лише фіксує занепад культури. Світоглядна сторона автора підводить його до імперативу: істинне звільнення особистості та нації від задушливого міщанського комфорту вимагає радикального соціокультурного

чину. Адже роман висвітлює його цінності, які стануть більш вагомими вже у 1960-х [4, с. 110].

На рубежі 1950-х та 1960-х років у приватному житті Юкіо Мішіми настає момент, який різко контрастує з його публічною діяльністю. Аби підкреслити свій статус традиціоналіста, у 1958 році він вирішив знайти собі дружину. Через жорсткий відбір Мішіма мав чіткі умови, які мала мати майбутня наречена, головна з яких – повна відстороненість від його літературної та публічної діяльності [3, с. 138]. Так однією з кандидаток була Мічіко Шьоода, майбутня дружина імператора Акіхіто, але вона вже була заручена [4, с. 116]. Так вибір зупинився на Йоко Сугіяма, донці відомого художника, з якою він офіційно одружився 8 липня 1958 року [1, с. 155].

Разом з нею він переїхав жити у свою престижну віллу вікторіанського стилю з дорогими європейськими меблями, яка розташовувалася у токійському районі Магоме [1, с. 157]. І тут у більшості дослідників виникає дисонанс – як людина, відома публічна особа, яка постійно критикує західний капіталізм та процеси десакралізації Японії, у повсякденному житті повністю інтегрувалася у канони європейської матеріальної культури?

На нашу думку, його повсякденність у той час, коли він одягався у дорогі костюми індивідуального пошиття, висвітлював себе як поп-ікона у японських масмедіа, не грала на користь репутації Мішіми, а навпаки сприймалася його сучасниками як прояв інтелектуального цинізму заради вишуканості та порушення власних позицій.

Але цей парадокс знаходить своє обґрунтування у науковому дискурсі через концепцію «свідомого кічу». Для Мішіми тотальна вестернізація власного побуту та медійного іміджу працювала як прихована іронія і захисна «маска». Він прагматично використовував ці інструменти – медіа, індустрію слави, комерційні тиражі та фінансові успіхи – з єдиною доволі розумною метою: відділити себе фінансово та репутацією від літературного японського

істеблішменту, який поглибився в ліві та демократичні ідеї. Тим самим його новий образ зачаровував сучасних японців і дратував його колишніх колег [3, с. 119].

У 1959 році виходить роман «Дім Кьоко», який є дуже важливим для розуміння майбутніх дій Мішіми [70]. Сам роман став дуже критичним, спірним та ідеологічно штучним для більшості критиків.

У ньому 4 чоловіки відвідують салон жінки на ім'я Кьоко. Усі чотири чоловіки характеризують певну частину особистості Мішіми: боксер (фізична сила та дія); художник (естет); актор (нарцис з «маскою»); бізнесмен (інтегрованість у новий соціум). Усі чотири персонажі переживають духовну порожнечу, але вихід з неї у кожного свій. Найважливіші лінії сюжету – це боксер та актор, які уособлюють два майбутні виходи із цієї ситуації самого Мішіми. Боксер, попри скепсис, вірить у власні сили та трансформується у бік праворадикальної ідеології. На противагу йому актор через свій нарцисичний характер здійснює подвійне самогубство разом із жінкою, аби списати всі свої борги [70]. Тому, на нашу думку, це були два варіанти, які міг обрати Мішіма: або загартувати своє тіло задля майбутньої діяльності, або через повну порожнечу здійснити естетичне закінчення життя через сеппуку.

Тож у межах філософської концепції роману, який тонко висміює японське суспільство та молодь, через неспроможність влади дати їм чітке патріотичне виховання, єдиним дієвим і радикальним виходом з цієї ситуації стає або легітимізоване фізичне насильство (війна, революція), або естетична ритуальна смерть. [2, с. 26, 148]

Наприкінці 1959 року в Японії відбулася одна з найгостріших криз у повоєнній історії. У 1960 році повинно було відбутися підписання продовження договору про взаємне співробітництво та гарантії безпеки між США та Японією (ANPO) [3, с. 173]. Всеяпонська федерація студентського самоврядування

(Дженгакурэн) разом із профспілками та Соціалістичною партією Японії зібрала сотні тисяч людей на вуличні протести і мітинги [32].

Масові заворушення та сутички з поліцією загрожували паралізувати державний та адміністративний апарат у Японії [33]. Ці події, які викликали великий резонанс у японському суспільстві та міжнародній спільноті, могли легко перерости у революцію або громадянську війну. Для Юкіо Мішіми це стало тим каталізатором, який остаточно перевів інтелектуальні рефлексії Юкіо Мішіми у площину радикального ідеологічного проектування.

Сам письменник захоплено (мав прихований інтерес) спостерігав за ліворадикальними студентами, хоч належав до представників правоконсервативної ідеології. Він неодноразово підкреслював, що поважає їхню пристрасть, безкомпромісність, загартованість у вуличних боях та готовність ризикувати власним здоров'ям та життям, аби відстояти свої абстрактні ідеї [3, с. 248].

Це була та сама «філософія дії», яку Мішіма вирощував у собі і якої була позбавлена більша частина японців. Проте солідарність з студентами у методах боротьби та заперечення американського імперіалізму (слід зауважити, що для Мішіми термін імперіалізм означав витіснення традиційної японської культури модерною західною матеріальною культурою та позбавлення воєнного суверенітету шляхом військової протекції американських військ) письменник категорично відкидав їхню матеріалістичну ідеологію, марксистську догматику та політичну орієнтацію на Радянський Союз і комуністичний Китай, які вважав загрозою для суверенної японської культури.

Саме на основі цього критичного спостереження у світогляді Мішіми остаточно виникає та закріплюється концепт правої національно-традиційної ідеологічної альтернативи. На противагу комуністичній утопії (побудова рівного суспільства, праві повинні запропонувати власне бачення світу, де центральною постаттю стане імператор [5, с. 9]).

Його націоналізм не ґрунтується на політичних ідеях та програмах тодішніх партій. Він старався триматися подалі від правого табору, повністю відмовився від підтримки будь-якої партії, у тому числі й ЛДП (Мішіма вважав її американською маріонеткою). Він проголошував суто духовну революцію, яка повинна повалити матеріальний устрій Заходу та реставрувати (за аналогією реставрації Мейджі або невдалої реставрації Шьова 1936 року) абсолютний шінтоїстський культ Імператора (Тенносай) [1, с. 20].

Узагальнюючи теоретико-літературний та соціокультурний аналіз життєтворчості Юкіо Мішіми у другій половині 1950-х, можна констатувати завершення другого концептуального періоду його світоглядної еволюції.

Перший етап (1946-1951 рр.) маркований як період хворобливого, рафінованого нігілізму, ментального розколу та вимушеного конструювання соціальної «маски» задля мімікрії в десакралізованому повоєнному соціумі. Другий етап (1952-1955 рр.), ініційований «грецьким дивом», ознаменував перехід до прагматики соматичного будівництва - створення тривкого, загартованого важкою атлетикою фізичного тіла як суверенного художнього й мілітарного інструменту під аполлонічним сонцем Еллади. Зрештою, аналізований у даному розділі третій етап (1956–1959 рр.) став часом інтенсивного наповнення цього збудованого соматичного інструменту радикальним, самобутнім політико-ідеологічним змістом, спроможним трансформувати індивідуальний бунт у масштабну програму національного реваншу.

Таким чином, станом на кінець 1959 року Юкіо Мішіма повністю завершує своє формування як самобутній правий мислитель, ідеолог неоромантичного традиціоналізму та критик ліберальної демократії. Сконструйована ним інтелектуально-тілесна система досягла точки абсолютної внутрішньої готовності, за якої суто літературні, кабінетні рамки художнього тексту виявилися для автора затісними й методологічно вичерпаними.

Цей світоглядний рубіж слугує логічним містком до наступного розділу дослідження, присвяченого аналізу 1960-х років. Це був час, коли метафізична теорія письменника неминуче трансформувалася у безпосередню суспільно-політичну практику, художнє слово остаточно перетворилося на бойовий меч, а неоромантичний бунт проти сучасності знайшов своє трагічне й логічне завершення у фінальному акті ритуального самогубства на військовій базі Ічігая у 1970 році.

Розділ III. Еволюція та практична реалізація націоналістичної концепції Юкіо Мішіми: суспільно-політична діяльність та історичний спадок 1960- 1970 рр.

3.1. Ідеологічне обґрунтування та формування концепції «Культурного захисту» (1960 - перша половина 1968 рр.)

1960 рік став для Мішіми повним розчаруванням у протиборстві між владою та студентами. Після того як прем'єр-міністр Японії Нобусуке Кісі спробував видати розпорядження про задіяння Сил самооборони Японії проти протестувальників 15 червня, наступного дня, 16 червня, він подав у відставку [33]. Ікеда, замість перегляду конституції, продовжив політику економічного дива. Федерація лівих студентів розпалася на менші групи [33]. Тоді ж під час телевізійних дебатів був убитий лідер Соціалістичної партії Японії Інеджіро Асамуна молодим правим студентом Отоя Ямагучі який здійснив у тюремній камері самогубство [34]. Самим Ямагучі Мішіма щиро захоплювався через його відданість загальній справі [3, с. 184].

Обидві сторони дуже сильно розчарували Юкіо Мішіму, де ліве студентство виступало як транслятор чужих наративів західного марксизму, яке загрожувало знищення національної самобутності на користь радянської або китайської моделі суспільства [2, с. 183]. З іншого боку, критикував ЛДП за неспроможність відмовитися від американської фінансової стабільності та військового протекторату на користь вибудовування власної армії та суверенітету, тим самим викликавши у Мішіму ще більшу огиду [5, с. 565].

Мішіма доходить до головного висновку, що загрозою для Японії є не військова експансія або економічна криза, а втрата духовних орієнтирів, японських традиційних цінностей та духовна порожнеча [4, с. 278]. Для нього комуністи та правляча партія були стороною однієї медалі – метафізичного знецінення людського життя заради індивідуального комфорту, яке поставлено вище за абсолютний ідеал. Тому Юкіо Мішіма створює концепцію «третього

шляху» розвитку японської цивілізації, яка проголошує шлях національного духу та імператорської влади.

У пошуках історичного прецеденту, який би слугував ідеологічним орієнтиром для націонал-традиційного правого «третього шляху», Юкіо Мішіми стає подія «Інцидент 26 лютого» 1936 року [1, с. 174]. Невдалий путч молодих офіцерів угруповання «Кодохи» («фракції імператорського шляху»), які прагнули здійснити «реставрацію Шьова» шляхом усунення тодішнього уряду та повернення всієї повноти влади імператору, був переосмислений [3, с. 175].

Для Мішіми ці офіцери повстали як ідеальні неоромантики, які були позбавлені прагматичного політичного розрахунку. Вони боролися за саму сакральну сутність японської держави. Той факт, що імператор Хірохіто не підтримав путчистів і наказав їх стратити, лише посилив трагічну долю цієї події в очах Мішіми як символ жертвовного повстання духу проти прози [4, с. 221].

Ця історична подія лягла в основу новели «Патріотизм», яка стає ключовим текстом для розуміння ідеологічної еволюції письменника [74]. Сюжет розгортається навколо головного героя Сінджі Такеями, який не бере безпосередньої участі в повстанні, але опиняється перед важким вибором, коли йому потрібно розстріляти заколотників – його власних друзів.

На нашу думку, цей важкий моральний вибір між військовою присягою та абсолютною вірністю імператору створює фатальність конфлікту із почуттями соратництва та військової честі, який вирішується через ритуал самогубства – сеппуку. Мішіма експлікує ідею, що земна політична реальність спотворює священні сенси; людина ідеї зобов'язана стверджувати вищу правду через добровільний відхід зі життя.

Новела «Патріотизм» є першим у творчості автора історією про націоналізм, який він відніс до категорії прекрасного. Акт сеппуку родини Такеями описується у вищій естетичній площині. На наш погляд, у творі жертовність за імператора подається як найвищий етичний зеніт, доступний людській істоті. Тема еротизму і танатосу об'єднуються, де смерть постає

найбільшим сексуальним задоволенням. Смерть самого офіцера є ідеалом, адже він помирає молодим, що у філософії Мішіми є тріумфом відданості та краси.

У 1966 році Мішіма здійснює радикальний експеримент у своїй творчості, виходячи за межі літературного дискурсу. Він знімає власний середньометражний фільм по новелі «Патріотизм», де виступає як режисер і виконавець головної ролі [35]. Цей кінематографічний експеримент мав унікальний феномен, адже дозволив автору матеріалізувати власні художні задуми на екрані. Слід зауважити, що це не перша екранізація твору Мішіми і, тим більше, не перша його роль у кіно.

Сам фільм знятий на чорно-білу стрічку, із мінімальними декораціями, що відсилали до театру Но, а звуковим супроводженням стала музика Ріхарда Вагнера – Prelude та Liebestod з опери «Трістан та Ізольда», що створювала унікальне для тогочасного японського кінематографу звукове напруження [35].

Він продемонстрував поєднання західноєвропейського романтизму з японським мілітарним етосом. На наш погляд, використання вагнерівської «Liebestod» не є випадковим декоративним елементом, де закохані єднаються у точці смерті, де руйнація плоті є єдиним способом подолання земної розділеності, що ідеально наклалася у свідомість Мішіми на японську ритуальну практику сеппуку.

Для письменника самогубство головного героя стало великим еротичним спалахом і абсолютним вираженням любові до імператора та власної дружини. Цей синтез доводить, що націоналізм Мішіми не був примітивною ізоляціоністською ксенофобією. Навпаки, він вдало поєднував теми європейського неоромантизму, ментального бунту, аби підкреслити трагічну велич японської культури самопожертви [2, с. 112].

Для Мішіми фільм «Патріотизм» став «генеральною репетицією» власного сеппуку [1, с. 186]. Він давно для себе визначив, що його ідеї повинні дійти до логічного кінця. Ідеологія, яку сповідував і хотів втілити, не була напором абстрактних термінів та канджі. Йому було некомфортно в ролі деміурга, який

лише споглядав за загибеллю власних персонажів. Він жадав пропустити цей ідеологічний концепт через власне тіло [36].

У 1967 році Мішіма видає філософсько-публіцистичну працю «Введення в Хагакуре», яка була аналізом та власним коментарем-інтерпретацією кодексу бушідо [55]. Звернення до військового трактату XVIII століття відомого самурая Яманото Цунетомо, з епохи Едо, мало чітко виражені методологічні цілі.

Період Едо, у якому жив автор «Хагакуре», мав чітко виражену специфіку. Уряд Токугави підтримував мир між даймьо та іншими васалами, перетворивши цей період історії на епоху миру та злагоди. Самураї як стан почали відходити на другий план, адже через відсутність військових конфліктів велике утримання воїнів було не вигідно державі. Так самураї ставали дрібними землевласниками, митцями або, через брак таланту, ішли у роніни та нападали на простих мешканців Японії. Цунетомо активно критикував цей мирний період, адже втрачалася сама суть бушідо.

Юкіо Мішіма ідеально інтерпретував цю історичну аналогію на Японії 1960-х років. Для нього культ споживання та політика пацифізму були тотожними до причини занепаду епохи Едо, перетворивши текст на ідеологічну зброю, яка повинна була повернути вольовий імпульс всередині суспільства [55].

Але чому тоді Мішіма не взяв працю Міямото Мусаші «Книга п'яти кілець»? Є одна суттєва причина: Мусаші описував, що самурай повинен був дійти до порожнечі, щоб досягти істини, що не влаштовувало письменника.

У книзі Мішіма не раз виступає проти концепції ліберального гуманізму. Письменник піддає аналізу євроцентричну систему цінностей, де абсолютним благом є збереження біологічного життя індивіда, який позбавлений сакрального виміру [5, с. 312].

Він заявляє, що соціум, який відмовився від концепції смерті заради особистої безпеки, затишку та фізіологічного виживання, приречений на моральне гниття, інтелектуальну кастрацію та духовний занепад [4, с. 29].

Також одним із головних концептів книги є переосмислення фрази Цунетомо «Шлях самурая – це смерть» [52]. Юкіо пропустив цю тезу через

власну неоромантичну ідеологію, звільняючи його від банального суїцидального психозу. За його теорією, японець повинен щомиті очікувати того, що він помре; це звільнить його від будь-якого страху матеріальних втрат. Він повинен подолати страх перед небуттям, аби здобути абсолютну суверенність та не піддаватися впливам і тискам. Людина повинна бути готова до рішучих дій; відновлення героїчної смерті дозволить японській молоді остаточно звільнитися від кайданів західного матеріалізму [3, с. 10-11].

У 1968 році був опублікований теоретичний трактат Юкіо Мішіми «На захист культури» [60]. Він стає спробою пояснити самі праві погляди Мішіми, інтелектуально-філософським ядром, який виходить за межі тіла та особистості та лягає на площину загальнонаціонального рівня.

Тут Мішіма обґрунтовує триєдність культури через три взаємопов'язані виміри: цілісність (культура та імператор є неподільними поняттями); тривалість (зв'язок минулого, теперішнього та майбутнього поколінь через лінію культури); унікальність (виступає маркером цивілізаційної ідентичності Японії) [37]. У цій книзі Мішіма висуває імператора як абсолют, центральну фігуру у системі триєдності [38].

Таким чином, узагальнюючи соціокультурну та ідеологічну еволюцію Юкіо Мішіми протягом 1960-1968 років, можна констатувати завершеність та структуризацію правої доктрини. За цей восьмирічний період інтелектуального та тілесного загартування письменник пройшов транзит від естетизованого заперечення повоєнної дійсності до формування системного антимодерного світогляду.

3.2. Створення Товариства щита («Татенокай») та воєнізована діяльність (друга половина 1968 - осінь 1970 рр.)

Наприкінці 1960-х років соціополітичний простір Токіо занурився в атмосферу масштабного ідеологічного хаосу та радикалізації. На ландшафтах вулиць міста виникли два угруповання ліворадикальних студентських об'єднань: «Дженгакурен» та «Дженкьото» [33].

Молоді марксиста та анархісти почали блокувати провідні університети по всій країні (найвідомішими прикладами стали Токійський та Кіотський університети), трошили міську інфраструктуру та вступали в жорсткі зіткнення з поліцією.

Юкіо Мішіма сприймав ці події не просто як тимчасові громадські заворушення, а як повноцінну загрозу комуністичної революції [1, с. 205]. На переконання письменника, потенційний прихід лівих сил до влади означав би остаточне знищення унікальної японської культури, розчинення її тисячолітньої ідентичності в уніфікованому полі комуністичного інтернаціоналу [2, с. 134]. На наш погляд, Мішіма зрозумів, що прості заяви та гасла не допоможуть змінити ситуацію в країні, тому він вирішив створити власну воєнізовану організацію.

5 жовтня 1968 року він офіційно проголошує про заснування парамілітарної організації «Татенокай» (Товариство щита) [3, с. 229]. Саме товариство ґрунтувалось на ідеях бушідо, японських традиціях, вірності імператору. Головна роль організації – захист імператора, походить з давньояпонського вірша у збірці «Манйосю», де фігурували стражі, які були щитом для свого сюзерена [85]. Таким чином, «Татенокай» з моменту створення позиціонував себе як елітна гвардія, яка повинна була захистити імператора та державу, пожертвувавши власним життям.

Відбір в організацію був унікальним і дуже суворим. Мішіма особисто перевіряв кожного кандидата на ідеологічну стійкість, інтелектуальний розвиток та фізичну загартованість. Новий член товариства повинен був дати клятву на вірність імператорові як сакральному символу японської цивілізації та скріпити клятву власною кров'ю [5, с. 441]. На нашу думку, Мішіма таким чином готував студентів до готовності померти заради своєї цілі, створюючи всередині організації атмосферу панібратства.

У світогляді Мішіми національний рух жодним чином не мав бути візуально неохайним чи хаотичним. У письменника викликав огиду зовнішній вигляд лівих студентів, піддаючи нищівній критиці їхній зовнішній вигляд: брудний одяг, маски з рушників і тряпок, будівельні каски.

На протипагу їм Мішіма проектує візуальний антипод – бездоганне втілення строгої військової елегантності, геометричної точності та залізної дисципліни [3, с. 227]. Але сама форма мала функцію парадної, гвардійської. У випадку вуличної сутички чи повноцінної участі в бойових діях вона була громіздкою та абсолютно неефективною.

Якщо спитати, на що була схожа ця форма, тут можуть виникнути деякі протиріччя. На нашу думку, вона, швидше за все, була натхнена уніформою молодих офіцерів, які підняли повстання «26 лютого» 1936 року. Але крім цього, відчуються європейські модерні елементи у формі та парадності.

Сама форма витягувала з Мішіми великі фінансові ресурси для її пошиття [3, с. 250]. Тому в цей період Мішіма знято пише багато книг, адже всі гроші на оплату йшли з літературних гонорарів.

На всіх фотографіях письменник та його вихованці демонструють ідеальну поставу, яка більше нагадує античні скульптури. Таким чином, для Мішіми форма слугувала як доказ сили естетичної краси суворості та войовничості, перетворивши одяг на панцир, який розкриється, коли прийде час.

Звісно, товариство не мало ніякого військового спорядження та бази, на якій вони б відточували свої навички ведення бою. У повоєнній демілітаризованій Японії будь-яке створення приватної військової організації було заборонено на законодавчому рівні [1, с. 7]. Аби подолати цей бар'єр, Мішіма використовує свої світські зв'язки у Силах самооборони Японії, зокрема контакти з офіцером престижної асоціації «Фуджі-сейраку-сай» [2, с. 145].

Завдяки своїй репутації патріота-антикомуніста вони змогли домовитися про формат співпраці: учасники «товариства щита» регулярними ротаційними групами по 20-30 осіб проходили офіційні місячні курси на закритих військових базах у районі гори Фуджі [4, с. 187]. Це дозволило цивільній молодіжній організації отримати доступ до військової інфраструктури регулярної армії, професійного інструктажу та реальної бойової зброї.

Сама програма підготовки визначалася екстремальною суворістю та була інтегрована в стандарти підготовки для елітних підрозділів сухопутних сил. До

неї входили: виснажливі марш-кидки, традиційні бойові мистецтва (кендо та карате), вогнепальна підготовка та армійська дисципліна.

Головною відмінністю «Татенокай» від інших мілітаристичних організацій було поступове введення інтелектуально-філософського складника. Уся діяльність товариства ґрунтувалася на «бунбу рьодо», самурайській традиції «єдності меча і пера», де поєднувалися літературний та військовий шлях розвитку особистості [54].

Вони не були маргіналізовані вуличними громилами чи сліпими виконавцями наказів. Після завершення виснажливих денних фізичних тренувань та марш-кидків вони всі збиралися у казармених кімнатах. Тут Мішіма особисто читав їм лекції з класичної німецької та японської філософії, розбирав канони середньовічної поезії та проводив семінарські обговорення власних суспільно-політичних есе [3, с. 230].

Саме в них письменник закладав основи для нової інтелектуальної та військової еліти Японії. На наш погляд, меч тут слугував витонченою культурологічною рефлексією, а кожне слово підкріплювалося фізичною дією.

13 травня 1969 року Юкіо Мішіма приймає запрошення ліворадикального студентського об'єднання «Дженькото» і прибуває у Токійський університет у залу Тодай, яка на той момент була захоплена студентами [11].

Абсолютно один, без збройної охорони «Тетонкай» та жодного поліцейського супроводу, він увійшов до переповненої зали, де перебувало понад тисячу агресивних та відверто вороже налаштованих студентів [4, с. 170]. Це стало однією з головних подій між політичними дебатами між лівими та правими.

Після тривалого діалогу між Мішімою та лідерами «Дженькото» цю зустріч можна назвати унікальною. Вона не зводилася до взаємних звинувачень, а навпаки, була спокійною, надзвичайно глибокою, вивіреною розмовою між представниками різних поглядів, але із спільними цілями [4, с. 170]. На дебатах обидві сторони виявили солідарність у багатьох фундаментальних питаннях:

Спільний ворог: обидві сторони зневажали тогочасний корумпований уряд Японії та прагматичну логіку ЛДП.

Заперечення вестернізації: і Мішіма, і студенти виступали категоричними критиками американської окупаційної культури, яка знеособила країну і перетворила її на простір тотального споживання.

Пошук автентичності: суб'єкти діалогу прагнули вирватися зі задушливих рамок міщанського комфорту через радикальну екзистенційну дію.

Попри очевидні схожості у незадоволенні сучасним станом Японії, між ними лягла фундаментальна ідеологічна прірва у питаннях історії, часу та сакрального. Ліві бажали повного соціокультурного обнуління – тобто побудови нового суспільства, яке не спиратиметься на старі традиційні ідеї.

Мішіма натомість захищав імператора та японський дух. Він розказував про годинник, який отримав з рук імператора [3, с. 50-51]. Його головною тезою під час суперечки, яка стала знаменитою, була: «Якби ви вигукнули хоча б одне слово – імператор, я з радістю став на вашу сторону і пішов би з вами на барикади» [11]. Для нього бунт проти модерну має сенс лише тоді, коли він спирається на вічний сакральний центр, тобто імператора. Знищення корумпованого ладу без повернення до влади Тенно веде тільки до більшого руйнівного хаосу та тиранії західної культури [1, с. 20].

Ці дебати допомагають зрозуміти природу пізнього активізму автора. Дебати доводять, що парамілітарна діяльність Мішіми та створення «Татенокай» ніколи не базувались на сліпому насильстві заради насильства чи маргінальному правому популізмі.

На межі 1960-х та 1970-х років внутрішньополітична ситуація в Японії зазнала кардинальних трансформацій. Це повністю зруйнувало весь первісний стратегічний план Мішіми. Ключовими стали події осені 1969 року, відомі як «бунт в Шінджюку» [23].

Очікувалося, що масові виступи лівих студентів паралізують столицю та підірвуть державний апарат. Але поліція Токіо, врахувавши помилки минулих років, швидко, блискавично і дуже жорстко провела операцію з придушення

бунтівників. Правоохоронні органи ліквідували вогнища супротиву власними ресурсами (у тому числі спеціальними підрозділами Кідотай), не звернувшись до уряду з вимогою залучити Сили самооборони Японії [23]. Таким чином, навіюючи ліву загрозу, «Татенокай» втрачає свою основну функцію: захист імператорського палацу від штурму лівих протестувальників.

Зрозумівши, що нова реальність, де не існувало загрози життю імператору, стала для Мішіми небезпечною, він пробує переформатовувати концепт товариства. На нашу думку, «Татенокай» вже був не життєздатний без своєї головної мети, тому Мішіма вирішує зробити останній ривок до омріяної жертвовної смерті. Разом з найвідданішими членами товариства Мішіма готує план здійснення державного перевороту.

Таким чином, дворіччя «Товариства» дозволяє стверджувати, що ця організація стала ідеальною кульмінацією та фіналом світогляду Юкіо Мішіми. Усі його частинки особистості та ідей (література, атлетизм, естетизм, традиціоналізм та монархізм) утворили ідеальну організацію, яка була готова втілити власні ідеї у реальність та захистити імператора від внутрішніх та зовнішніх ворогів. Але через невдачу лівих страйків Мішіма визначив іншу роль для організації: допомогти йому здійснити фінальний акт його життя.

3.3. Інцидент Мішіми, ритуальне самогубство та історико-політичний спадок (25 листопада 1970 р. - дотепер)

Ранок 25 листопада 1970 року сколихнув усю Японію та світ. Це став акт безпосередньої дії Юкіо Мішіми та чотирьох його товаришів, щоб здійснити державний переворот [3, с. 9]. Вони під'їхали до головного штабу Сил самооборони Японії в районі Ічігая, міста Токіо, о 10:50, на офіційно погоджену зустріч, тому не зустрічали ніякого супротиву, коли йшли до кабінету коменданта штабу [4, с. 18].

Приводом для офіційної зустрічі з комендантом Канетоші Мішітою стала демонстрація членами товариства старовинного самурайського меча XVI століття, створеного відомим майстром Магароку Канетомо [3, с. 275]. Поки

проходила демонстрація, усі члени товариства розпочали операцію із захоплення заручника. Коменданта схопили, вхід у кабінет був заблокований, а солдати, які спробували чинити опір, тяжко поранили [1, с. 7]. Таким чином, Мішіма свідомо пішов на кримінальний злочин задля здійснення задуманого плану. На нашу думку, це було відчайдушне рішення задля привернення уваги громадськості та заклику до дій.

Багато ліберальних історіографів вважають, що штурм штабу Сил самооборони був спонтанним, психічним актом на емоціях або божевілля самого автора. Але, здійснивши комплексний аналіз джерел, можна свідчити про тверезість розуму, холодний раціоналізм та продумане планування, що тривало майже рік.

Головними аргументами на користь раціонального розрахунку Мішіми є його передсмертна документальна та фінансова спадщина, упорядкована напередодні:

У передсмертних листах, які він написав своїй родині, близьким друзям та редакторам, він чітко пояснює свою філософську (не емоційну) причину відходу. У них не виявлено депресивного стану чи когнітивного дисонансу [2, с. 278].

Напередодні інциденту він закрив усі свої фінансові зобов'язання: виплатив останню суму грошей за пошиття костюмів, залишив значні кошти на юридичні послуги та адвокатів для своїх вихованців, які за планом мали вижити після перевороту, а також фінансово забезпечив майбутнє для своєї родини [4, с. 16].

Ба більше, він залишив на столі для кур'єра видавництва останню частину тетралогії «Море родючості» («Падіння ангела») [83]. Тим самим він повністю завершив свою діяльність як письменник, митець, люблячий батько та чоловік, учитель для своїх вихованців, залишивши після себе великий спадок і йдучи до своєї остаточної мети.

Рівно о 12:00 він виходить на балкон штабу Сил самооборони східного командування, де вже зібралися 1000 солдат, які готові були слухати його

промову [3, с. 9]. З самого балкона члени «Тетонкай» розкидали листівки, на яких був написаний маніфест, у якому Мішіма закликає до дій [39].

Проаналізувавши текст маніфесту, можна виокремити три ключові концептуальні тези:

Перша теза – це критика суспільних норм нової епохи, де суспільство виступає як пожирач продуктів та поп-культури, що відмовляється від традицій на користь фінансової безпекової бульбашки, приховуючи духовну порожнечу [39].

Друга теза – це статус Сил самооборони Японії, яка нездатна до суверенних дій, стала «найманим військом США» і диктується наказами з Вашингтону, замість повернення колишньої слави Японії [39].

Третя теза – це головна вимога Мішіми, через яку стався державний переворот. Мішіма вимагав, щоб солдати взяли зброю, заарештували корумпованих політиків та скасували нав'язану дев'яту статтю конституції Японії, яка забороняла мати повноцінні збройні сили [39]. Цим актом повинна була розпочатися «реставрація Шьова», де імператор знову ставав центральною фігурою японської політики.

Але через ряд проблем: від вигуків солдат, які були незадоволені заявами Мішіми, до вертольотів, які глушили голос автора, сама промова тривала лише десять хвилин замість запланованих тридцяти [3, с. 9].

Але Мішіма знав, що не зможе переконати японців, які вирости в епоху економічного дива. Його промова мала більше експериментальний характер і зосередилася на спробі висловитися перед суспільством за допомогою мови. Тому, на нашу думку, єдиним рішенням, яке залишалося у нього, було перехід до безпосередньої дії. Останнім актом його життя стало ритуальне сеппуку.

Він здійснив сеппуку, а голову повинен був відрізати його найвірніший учень Масакацу Моріта [3, с. 280]. Але через паралізуючий страх він за три удари не зміг цього зробити. Меч перехопив Хіроясу Коґа і одним точним ударом відрубав голову вчителя. Після цього сам Моріта здійснив власне сеппуку за допомогою Коґи, який так само відрізав йому голову [3, с. 281]. Це стало

найбільшим художнім та естетичним актом смерті для самого Мішіми, який все своє життя мріяв віддати життя за імператора.

Події 25 листопада 1970 року викликали колосальний шок у громадськості та швидко вийшли за рамки національного дискурсу й набули глобального резонансу. Його смерть змусила тодішнє японське та світове суспільство зіткнутися з радикальним виявом традиціоналізму у другій половині XX століття.

Реакція японського уряду була проста. Прем'єр-міністр Ейсаку Сато, виступаючи перед пресою, засудив штурм штабу Сил самооборони Японії в Ічігаї, а вчинок Мішіми назвав «чистим божевільям» [40]. Для ЛДП, які активно вибудовували економічні відносини із заходом, цей інцидент став репутаційною кризою іміджу мирної Японії.

Найбільш глибокою та трагічною виявилася реакція Ясунари Кавабати – видатного письменника, першого японського нобелівського лауреата, який був для Мішіми ментором, літературним «батьком» та найближчим другом [41].

Кавабата прибув одним із перших на військову базу в Ічігаї, одразу ж після завершення ритуалу. Попри свій високий статус, він відмовлявся дивитися на відрубані голови Мішіми та Моріти. Але сама подія завдала глибокої психологічної травми, і, на нашу думку, Кавабата віддав би все, аби опинитися на місці свого учня.

Не змирившись із радикальною смертю Мішіми та деградацією традиційних смислів, Ясунарі Кавабата наклав на себе руки, отруївшись чадним газом, не залишивши після себе посмертної записки [41]. Тим самим смерть Мішіми породила ефект екзистенційного самознищення тих, хто найбільше відчував соціокультурні зміни у японській ідентичності.

Після інциденту Мішіми у середині правого руху настають суттєві зміни. Старе покоління післявоєнних правих партій (Уйоку дантай), яке було домінантним у політичному просторі Японії через свою боротьбу з лівими силами, починає поступатися новим правим (Шін-уйоку), які, усвідомивши жертвну роль Юкіо Мішіми, починають переймати його ідеї, тим самим стаючи незалежними у політичному просторі [42]. Це змінює парадигму ідей: якщо

раніше рух правих фінансувався консервативними елітами і повинен був терпіти дії США на японських островах, нові праві починають виголошувати свою критику не тільки ліво-марксистським рухам, але й незадоволення у співпраці з капіталістичними країнами, продовженням культу споживання, західній поп-культурі, яка замінює та руйнує японський традиційний уклад і мистецтво [42]. Але слід зауважити, що не всі нові праві рухи сповідували повністю ідеї Мішіми. Вони, навпаки, як було сказано вище, переключилися з боротьби виключно з комуністами на боротьбу з демократами. На сьогодні яскравим прикладом таких партій стала «Сансейто» [42].

Але ідеї Мішіми живуть не тільки у середовищі право-консервативних партій. У XXI столітті ідеї про перепис конституції у зв'язку з потенційною загрозою з боку Росії та Китаю, а також бажанням покластися на власні сили під час ймовірної війни, змусили японський політикум задуматись про відродження повноцінних військових сил [43]. Так обидва прем'єр-міністри Японії, Шіндзо Абе та Санае Такаїчі, не раз говорили про необхідність перегляду дев'ятої статті, що дуже схоже на промову Юкіо Мішіми на балконі перед солдатами.

Таким чином, еволюція світогляду Юкіо Мішіми пройшла свій унікальний шлях розвитку: від роздумів про сутність японського націоналізму до здійснення сеппуку. Його націоналістичні прагнення не змогли нічого змінити за його життя, адже час, коли він виголошував свою промову, ще не був готовий сприйняти ці ідеї. Але він залишився у пам'яті як відомий письменник, чиї творча та інтелектуальні роботи допомогли змінити ставлення людей до життя, патріотизму, любові та смерті. Своїми книгами він залишив великий пласт роздумів про втрачену сакральну ідентичність.

Розділ IV. Методичний потенціал теми «Юкіо Мішіма як феномен японського націоналізму та культурної ідентичності післявоєнної Японії: історичний дискурс» у шкільному курсі історії

Сучасний етап розвитку історичної освіти в Україні вимагає від учителя не лише трансляції готового фактологічного матеріалу, а й формування в учнів критичного мислення, здатності аналізувати складні соціокультурні та політичні феномени. Постать Юкіо Мішіми (Хіраоки Кімітаке) є унікальним інтеграційним майданчиком для вивчення трансформацій післявоєнного японського суспільства. Трансформація науково-дослідницького матеріалу цієї теми у практико-орієнтовані дидактичні одиниці дозволяє продемонструвати високий рівень методичної компетентності майбутнього педагога, поєднуючи академічний дискурс із практичними вимогами Державного стандарту загальної середньої освіти.

Вивчення життєвого шляху, літературної творчості та суспільно-політичної діяльності Юкіо Мішіми має глибокий педагогічний потенціал. Ця тема дозволяє вийти за межі спрощеного сприйняття післявоєнної історії Японії лише через призму «японського економічного дива». Вона розкриває внутрішній драматизм японського суспільства, що опинилося на зламі між стрімкою вестернізацією та втратою традиційних ціннісних орієнтирів.

У закладах загальної середньої освіти цей матеріал органічно інтегрується у курс Всесвітньої історії для 11 класу.

- **Тематичний модуль:** «Країни Азії, Африки та Латинської Америки».
- **Конкретна тема уроку:** «Японія у другій половині XX – на початку XXI ст.: від повоєнної відбудови до статусу світового економічного лідера» або в межах резервного часу / уроків узагальнення та заглиблення в тему соціокультурного розвитку країн Сходу після Другої світової війни.

Інтеграція цього матеріалу в освітній процес сприяє формуванню низки ключових та предметних компетентностей учнів:

- **Хронологічна компетентність:** вміння локалізувати події життя Мішіми (зокрема, інцидент та спробу перевороту 25 листопада 1970 року) в контексті епохи «холодної війни» та періоду швидкого економічного зростання Японії.
- **Інформаційна (історико-інформаційна) компетентність:** розвиток навичок критичного аналізу різнопланових джерел - від уривків художніх творів письменника (наприклад, новели «Патріотизм») до його політичних маніфестів, тогочасної японської та західної преси, а також візуальних джерел.
- **Просторова компетентність:** розуміння геополітичного становища післявоєнної Японії, впливу американської окупації та підписання Сан-Франциського мирного договору на трансформацію національної самосвідомості.
- **Громадянська та загальнокультурна компетентності:** формування здатності дискутувати про межі між патріотизмом, радикальним націоналізмом та збереженням культурної ідентичності в умовах глобалізації; виховання поваги до культурного різноманіття та традицій інших народів.

Для ефективного засвоєння учнями складного світоглядного матеріалу теми доцільно відмовитися від монологічного лекційного викладу на користь інтерактивних технологій, проблемного навчання та міждисциплінарного підходу.

Проблемно-пошуковий метод: замість констатації фактів учитель ставить перед учнями проблемне питання:

«Чому в умовах безпрецедентного економічного успіху та демократизації Японії в 1960-х роках один із найвідоміших письменників країни закликав до повалення чинного конституційного ладу та повернення до абсолютного авторитету Імператора?»

Це стимулює учнів до самостійного пошуку причинно-наслідкових зв'язків.

Метод «Історичної реконструкції та кейс-стаді (Case Study)»: Об'єктом аналізу стає створення Мішімою приватної організації «Татенокай» (Товариство

щита). Учні розглядають цей крок не як ізольований прояв радикалізму, а як спробу регенерації кодексу Бушідо в модерному світі. Метод дозволяє проаналізувати мотивацію історичних акторів через їхні власні ціннісні координати.

Технологія розвитку критичного мислення (ТрКМ): Використання методичного прийому «Фішбоун» (Р cap-діаграма) або «Дебати». Учні об'єднуються у групи, аналізуючи аргументи прихильників вестернізації Японії та позицію традиціоналістів, речником яких виступав Мішіма. Це допомагає уникнути однолінійних чорно-білих оцінок історичних діячів.

Міждисциплінарна інтеграція: тема вимагає тісного взаємозв'язку із курсом Зарубіжної літератури (аналіз естетики «прекрасного» та «смерті» у творчості Мішіми), Громадянської освіти (поняття націоналізму, ідентичності, громадянського суспільства) та Філософії (якщо вивчається факультативно - концепції традиціоналізму).

Для практичної реалізації компетентнісного підходу нижче наведено зразки дидактичних матеріалів та завдань, які вчитель може використовувати на етапі осмислення або закріплення знань.

Робота з текстовими історичними джерелами (Хрестоматійний практикум)

Картка-завдання для групової роботи

Джерело 1. З маніфесту Юкіо Мішіми перед «Інцидентом Мішіми» (25 листопада 1970 року):

«Ми бачили, як післявоєнна Японія, засліплена економічним процвітанням, забула про свої національні основи, втратила дух і вдалася до бездумного наслідування Заходу. Наші Сили Самооборони стали іграшкою в руках політиків, позбавленою права захищати справжні традиції та Імператора. Конституція, нав'язана нам ззовні, робить країну духовно кастрованою. Ми повстаємо, щоб повернути Японії її справжнє обличчя, її коріння та її честь».

Запитання та завдання до джерела:

1. Про які внутрішні суперечності японського суспільства кінця 1960-х років говорить автор?
2. Яке ставлення Юкіо Мішіми до повоєнної Конституції Японії (1947 р.) та чому?
3. Сформулюйте власне судження: чи є позиція Мішіми проявом агресивного шовінізму чи радикальною формою захисту культурної самобутності? Обґрунтуйте відповідь.

Творчо-пошукові завдання та есе:

- Історичне есе (на вибір учня): «Юкіо Мішіма: останній самурай XX століття чи жертва ідеологічних ілюзій?»
- «Ціна вестернізації: чому економічний успіх породжує кризу ідентичності (на прикладі Японії)».

Візуальний аналіз: Запропонуйте учням дослідити фотографії Мішіми у формі «Татенокай» та традиційному японському одязі (з мечем катана) на противагу фотографіям тогочасного Токіо з неоновією рекламою західних брендів.

Завдання: Опишіть візуальний конфлікт епохи, відображений на цих світлинах.

Викладання теми, пов'язаної з постаттю Юкіо Мішіми та післявоєнним націоналізмом, вимагає від педагога дотримання чітких науково-методичних принципів задля уникнення ідеологічних перекосів чи надмірної романтизації радикальних рухів.

Учитель має чітко розмежовувати художню геніальність Мішіми як письменника (номінанта на Нобелівську премію) та його радикальну суспільно-політичну діяльність. Необхідно продемонструвати, що його ідеї не підтримувалися абсолютною більшістю тогочасного населення Японії, яке прагнуло миру, стабільності та добробуту після катастрофи Другої світової війни.

Оскільки філософська та політична концепція Мішіми (зокрема, концепція культурного імператорського патріотизму «бунбу рьодо» - єдності культурного і військового начал) є досить складною для сприйняття, її слід адаптувати. Доцільно пояснювати її через зрозумілі підліткам категорії: пошук свого місця в світі, криза ідентичності, конфлікт особистості та суспільства, вірність ідеалам.

У сучасній шкільній освіті важливо розрізняти поняття:

- Оборонний, культурний націоналізм (прагнення зберегти мову, традиції, суверенітет в умовах глобалізації).
- Радикальний, шовіністичний націоналізм (який може вести до мілітаризму).

Учитель повинен підвести учнів до розуміння того, що Мішіма діяв у специфічному японському контексті, де образ Імператора був не політичним, а насамперед естетично-культурним ядром нації.

Алгоритм підготовки до уроку:

- **Актуалізація знань:** На початку уроку пригадати наслідки Другої світової війни для Японії (атомне бомбардування, окупація, втрата божественного статусу Імператора Хірохіто).
- **Подача нового матеріалу:** Поєднувати розповідь про «економічне диво» із демонстрацією соціокультурного протесту проти втрати традицій, яскравим виразником якого став Мішіма.
- **Закріплення (Рефлексія):** Організувати коротке експрес-опитування або дискусію за методом «Прес» («Я вважаю, що... Тому що... Наприклад... Отже...»).

Розробка методичного потенціалу теми дослідження доводить, що феномен Юкіо Мішіми є ефективним інструментом для досягнення цілей сучасної історичної освіти. Через аналіз цієї постаті учні не просто засвоюють сухі дати та факти з історії Японії, а вчаться працювати з суперечливим історичним дискурсом, розвивають навички медіаграмотності та критичного мислення.

Запропоновані форми, методи та дидактичні матеріали демонструють повну готовність випускника закладу вищої освіти інтегрувати результати своєї науково-дослідної роботи у реальний освітній процес, забезпечуючи високу практичну цінність кваліфікаційного дослідження для сучасної школи.

Висновки

Під час вивчення і аналізу проблеми дослідження, змогли виконати поставлені завдання, які визначили на початку роботи. Юкіо Мішіма – визначна особистість у соціокультурному, художньо-публіцистичному, історичному та ідеологічному контекстах.

Аналізуючи світові та вітчизняні історичні дослідження, зазначимо, що постать Юкіо Мішіми залишається дискусійною та глибоко суперечливою в історіографії, де дослідники повинні балансувати між оцінкою його літературного генія та правого радикалізму.

Західна історіографічна школа пройшла еволюційний шлях від «клінічного» психологічного портрету Джона Натана та журналістських хронік Генрі Стокса до деміфологізації образу письменника Деміаном Фленаганом та концептуалізації Мішіми як «естетичного терориста» у працях Ендрю Ранкіна, де націоналізм розглядається як форма вираження краси та зброя культури.

Японська історіографія еволюціонувала від початкового етапу нещадної критики з боку лівоорієнтованих професорських кіл у 1970-х роках (які таврували дії Мішіми як божевільня та театралізований анахронізм) до переосмислення його ролі консервативними істориками (Ецуро Тоцука, Такео Окуно) в часи кризи «мильної бульбашки» 1990-х років, коли актуалізувався його прогноз про духовну порожнечу суспільства споживання. Сучасні японські дослідники (Хіроакі Сато, Наокі Іносе, Кеїчіро Хірано) здійснюють внутрішню деконструкцію соціокультурного пласту епохи, зокрема через теорію «дивідуалізму» Хірано, яка руйнує міф про монолітність ідентичності митця.

Українська історіографія (Іван Дзюба, Сергій Капранов) перебуває на стадії формування і тривалий час обмежувалася філологічним чи філософським вимірами, що зумовило наукову новизну цієї праці, яка вперше в українській науці комплексно аналізує Мішіму через призму історизму та суспільно-політичних трансформацій.

Залучена джерельна база, що складається з чотирьох репрезентативних груп (програмні есе й маніфести; художня проза; публічні виступи й документи особистого походження; медіа-матеріали), дозволила всебічно реконструювати еволюцію світогляду митця від кабінетного декадентства до ідеології безпосередньої дії. Застосування історико-генетичного, історико-типологічного, порівняльно-історичного методів, а також дискурс-аналізу та герменевтики забезпечило високу об'єктивність та наукову вірогідність отриманих результатів.

Початковою точкою світоглядного зламу Кімітаке Хіраоки стала капітуляція Японської імперії 15 серпня 1945 року та промова імператора Хірохіто, що зруйнували довоєнну ідеологію державного шінтоїзму й особисту концепцію «смертельного естетизму» юнака, котрий через слабке здоров'я не зміг загинути на війні за Тенно. Ця невістраждана смерть сформувала в його свідомості потяг до «Танатосу» - красивої жертвовної смерті, яку він шукав усе подальше життя.

У період 1946–1951 рр. у творчості Мішіми (під впливом наставників Хасуди Дженмея та Ясунарі Кавабати) панував «повоєнний нігілізм» та криза ідентичності. Романи «Сповідь маски», «Жага любові» та «Заборонені барви» відобразили екзистенційну порожнечу, соціальну відчуженість та деструктивний характер краси, що розривала особистість між «зовнішнім соціальним Я» та «внутрішнім естетичним Я» в умовах перших років американської окупації та нав'язаної пацифістської Конституції 1947 року.

Подорож до Греції у 1952 році спричинила кардинальний філософський перелом - перехід від хаотичного, нічного «діонісійського» начала до світлого, гармонійного «аполлонічного» ідеалу. Споглядання античної культури підштовхнуло Мішіму до подолання розриву між тілом та душею, що вилилося у культ тіла (заняття бодібілдингом з 1955 р.) та концептуальне заперечення «корозії мови» у есе «Сонце та сталь». Своє художнє відображення цей «сонячний патріотизм» знайшов у романі «Голос прибою», що став маніфестом

повернення до патріархальної чистоти та колективного етосу. Крізь призму грецької античності автор перевідкрив та оновив японські традиції, шінтоїзм та бушідо.

Друга половина 1950-х років ознаменувалася стрімким економічним дивом (періоди Джінму та Івато), яке, за оцінкою Мішіми, призвело до духовної кастрації нації, вестернізації побуту та торжества міщанського матеріалізму. Роман «Золотий храм» (1956 р.) став художньою метафорою спалення минулого нігілістичного безвиходу, де радикальний акт руйнації статичної краси відкривав простір для безпосередньої вольової дії. Попри зовнішню інтеграцію у західну маскультуру (життя у вікторіанській віллі, шлюб з Йоко Сугіяма у 1958 р.), Мішіма використовував цей образ як «маску» та іронічний кіч для дистанціювання від лівого інтелектуального істеблішменту. Роман «Дім Кьоко» (1959 р.) та масштабні вуличні протести проти безпекового договору США та Японії (криза ANPO 1960 р.) остаточно каталізували перехід митця до правого радикалізму й розробки концепції духовної монархічної революції (Тенносай).

Розчарувавшись як у лівих студентах (трансляторах чужого марксистського дискурсу), так і в уряді ЛДП (американських маріонетках), Мішіма висунув «третій шлях» захисту традиції. Ідеологічним орієнтиром для нього став «Інцидент 26 лютого» 1936 року, переосмислений у новелі та однойменному фільмі «Патріотизм» (1966 р.), де через синтез вагнерівського романтизму (Liebestod) та самурайського етосу ритуал сеппуку підносився до вищого естетичного й еротичного zenіту, ставши «генеральною репетицією» власного відходу митця. У праці «Введення в Хагакуре» (1967 р.) Мішіма піддав нищівній критиці західний ліберальний гуманізм, стверджуючи, що лише щохвилинна готовність до смерті звільняє людину від диктату матеріалізму та повертає національну суверенність. Концептуальним завершенням цього етапу став теоретичний трактат «На захист культури» (1968 р.), де було закладено засади метафізичної триєдності японської культури навколо сакральної, позаполітичної постаті Імператора (Тенно) як найвищого культурного абсолюту.

Прагнення пропустити ідеологію через власне тіло зумовило створення 5 жовтня 1968 року приватної парамілітарної організації «Татенокай» (Товариство щита). Організація будувалася на суворому відборі, клятві на крові, засадах «бунбу рьодо» (єдності меча і пера) та витонченій військовій естетиці уніформи, протиставленій неохайності лівих анархістів. Завдяки зв'язкам у Силах самооборони Японії, члени товариства проходили щомісячні виснажливі регулярні вишколи біля підніжжя гори Фуджі.

Важливою віхою історико-політичного протистояння епохи стали дебати Мішіми зі студентами у Токійському університеті 13 травня 1969 року, які продемонстрували солідарність сторін у запереченні корумпованого капіталістичного ладу та вестернізації, але виявили ментальну прірву: ліві прагнули тотального обнуління часу, тоді як Мішіма вимагав повернення до вічного сакрального центру - Імператора. Жорстке придушення поліцією «бунту в Шінджюку» восени 1969 року без залучення армії позбавило «Татенокай» легітимного приводу для захисту палацу, що змусило Мішіму переформатувати діяльність організації в площину підготовки державного перевороту.

Події 25 листопада 1970 року в штабі Сил самооборони в районі Ічігая були не спонтанним актом божевілля, а результатом холодного раціонального планування. Мішіма заздалегідь упорядкував фінансові зобов'язання, забезпечив родину та завершив головну працю свого життя - тетралогію «Море достатку». Його фінальний виступ на балконі з маніфестом, який закликав солдатів скасувати дев'яту статтю Конституції та повернути повноту влади Тенно, завершився прогнозованим браком підтримки з боку армії споживацької епохи. Логічним і тріумфальним фіналом його філософії дії стало ритуальне сеппуку та декапітація, здійснена учнями Масакацу Морітою та Хіроясу Когою, що перетворило смерть митця на грандіозний соціокультурний шок світового масштабу.

Розроблений у кваліфікаційній роботі методичний розділ переконливо довів високу практичну цінність дослідження для сучасної історичної освіти в Україні в умовах реалізації Державного стандарту загальної середньої освіти.

Матеріал, пов'язаний із постаттю Юкіо Мішіми, органічно інтегрується в курс Всесвітньої історії для 11 класу (модуль «Країни Азії, Африки та Латинської Америки») при вивченні соціокультурного виміру «японського економічного дива». Це дозволяє вчителю відійти від сухої трансляції дат і продемонструвати учням живий драматизм епохи крізь призму конфлікту модернізації та збереження традицій.

Впровадження таких методів, як проблемно-пошукове навчання, кейс-стаді (на прикладі створення «Татенокай»), технологій розвитку критичного мислення (прийом «Фішбоун», дебати) та міждисциплінарних зв'язків із зарубіжною літературою й громадянською освітою, забезпечує ефективне формування хронологічної, інформаційної, просторової та загальнокультурної компетентностей учнів. Хрестоматійний практикум із аналізу політичного маніфесту Мішіми та візуальний аналіз суперечливих світлин епохи стимулюють розвиток самостійного аналітичного мислення старшокласників, виховують патріотизм, толерантність до іншого культурного коду та розуміння ролі особистості в історичному процесі.

Підсумовуючи, Юкіо Мішіма постає не просто як радикальний політик чи кабінетний письменник, а як живий символ і трагічний медіум аксіологічної кризи післявоєнної Японії. Сконструйована ним модель синтезу естетичних категорій із політичною практикою продемонструвала унікальну спробу романтичного бунту проти десакралізації світу. Результати цього кваліфікаційного дослідження мають вагоме теоретичне значення для вивчення механізмів формування праворадикальних течій у кризових суспільствах та надійне практичне підґрунтя для використання в академічній науці та шкільній педагогічній практиці.

Список використаних джерел

1. Flanagan D. Yukio Mishima. London: Reaktion Books, 2014. 256 p.
2. Rankin A. Mishima, Aesthetic Terrorist: An Intellectual Portrait. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2018. 200 p.
3. Nathan J. Mishima: A Biography. Boston: Little, Brown and Company, 1974. 300 p.
4. Scott-Stokes H. The Life and Death of Yukio Mishima. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1974. 344 p.
5. Inose N. Persona: A Biography of Yukio Mishima. Berkeley: Stone Bridge Press, 2012. 852 p.
6. Fujishima T., Miyazaki M. 特集・三島由紀夫の不在, 東京: 株式会社浪漫 (Kabushikigaisha Rōman), 1975. 134 p.
7. Ijima S.【思考の断片】日本人とニヒリズムを巡る思索. 2025. URL: https://note.com/geric_plankton/n/n0cb41edbd305
8. Hasuda T. 祖父は三島由紀夫を見いだした国文学者...「思い込んだら顧みない」行動力受け継ぐ 蓮田 健 // 読売新聞オンライン. 2023. URL: <https://www.yomiuri.co.jp/local/kyushu/feature/CO050452/20231004-OYTAT50007/>
9. 三島 由紀夫,「国を守る」とは何か 三島由紀夫政治論集, 河出書房新社, 2024, 280 ページ.
10. 吉川慧 死の1年半前、三島由紀夫が東大全共闘と繰り広げた「伝説の討論会」とは. URL: <https://www.businessinsider.jp/article/209905/>
11. 三島 由紀夫 について // Mishima Yukio Literary Museum. URL: <https://www.mishimayukio.jp/person/>

12. 生誕百周年に寄せて三島由紀夫を振り返る // 異業種ネット plus. 2025. URL:
https://e-gyousyu.com/feature/mishima_100/
13. 文豪名鑑 01-すべてを俯瞰してみることができる作家、三島由紀夫。// 本コミュ読書会. 2022. URL: <https://honkomyu.com/contents/mishima2022nov27/>
14. S (Varelser). 三島由紀夫の生涯と思想的軌跡. 2026. URL:
<https://note.com/varelser/n/nbf9bbf53d9fb>
15. Suzzy Jullias. 三島由紀夫『憂国』論：エロスとタナトスの調和. 2024. URL:
https://note.com/suzzy_jullias/n/na473fb1f3924
16. 三島由紀夫が切腹自殺を遂げた「市ヶ谷事件」から 50 年：その文学的思想と衝撃を振り返る // Nippon.com. 2020. URL: <https://www.nippon.com/ja/japan-topics/b07212/>
17. Suzzy Jullias. 三島由紀夫『金閣寺』論：美という名の狂気 2024. URL:
https://note.com/suzzy_jullias/n/n40ac6b91d233
18. Suzzy Jullias. 三島由紀夫『仮面の告白』論：告白という名の仮面. 2024.
URL: https://note.com/suzzy_jullias/n/n391515b8a474
19. 三島由紀夫, 川端康成. 三島由紀夫が川端康成に宛てた「一通の手紙」：若き天才を世に出した大恩人への敬意. AERA dot. 2017. URL:
<https://dot.asahi.com/articles/-/12427?page=1>
20. 三島由紀夫と憲法 // 山猫総合研究所. 2020. URL:
<https://yamaneko.co.jp/news/%E4%B8%89%E5%B3%B6%E7%94%B1%E7%B4%80%E5%A4%AB%E3%81%A8%E6%86%B2%E6%B3%95/>
21. 三島由紀夫の座右の銘・名言：美と破滅を追い求めた文豪の言葉 // よみもの43mono. 2021. URL: https://43mono.com/series/writer_motto/writer_motto18/

22. 早稲田大学国際戦略研究所. 【ブックレビュー】三島由紀夫の文学世界とその思想的背景 / 早稲田大学国際戦略研究所. 2024. URL: <https://note.com/wkokusakuken/n/n5b447a894831>
23. 日本経済新聞 // 日本経済新聞 (The Nikkei). 2018. URL: <https://www.nikkei.com/article/DGXMZO36732720Q8A021C1CC0000/>
24. Mishima Y. Thirst for Love // Amit Kumar's Book Reviews / Indian Institute of Technology Kanpur. URL: <https://www.cse.iitk.ac.in/users/amit/books/mishima-1969-thirst-for-love.html>
25. Cullen D. Forbidden Colors // PopMatters. 2010. URL: <https://www.popmatters.com/130651-forbidden-colors-2496142680.html>
26. The Sound of Waves by Yukio Mishima (Review) // Tony's Reading List. 2016. URL: <https://tonysreadinglist.wordpress.com/2016/02/12/the-sound-of-waves-by-yukio-mishima-review/>
27. When Beauty Led to Destruction // Bibliojunkie. 2010. URL: <https://bibliojunkie.wordpress.com/2010/10/15/when-beauty-led-to-destruction/>
28. Occupation and Reconstruction of Japan, 1945–52 // Office of the Historian. Foreign Service Institute. United States Department of State. URL: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/japan-reconstruction>
29. The Apollonian and Dionysian: Nietzsche on Art and the Psyche // Philosophy Break. URL: <https://philosophybreak.com/articles/apollonian-and-dionysian-nietzsche-on-art-and-the-psyche/>
30. The Japanese Economic Miracle // Berkeley Economic Review. 2019. URL: <https://econreview.studentorg.berkeley.edu/the-japanese-economic-miracle/>
31. The Japanese Economy: Current Status and Outlook // Cabinet Office, Government of Japan. 2026. URL: <https://www5.cao.go.jp/keizai3/whitepaper.html>

32. Kapur N. Tokyo 1960: Days of Rage & Grief. Chapter 1: The Massive Protest // Visualizing Cultures / Massachusetts Institute of Technology. 2014. URL: https://visualizingcultures.mit.edu/tokyo_1960/anp2_essay01.html
33. Kapur N. The 1960 US-Japan Security Treaty Crisis and the Origins of Contemporary Japan // The Asia-Pacific Journal: Japan Focus. 2022. Vol. 20, iss. 14, № 4. URL: <https://apjpf.org/2022/14/kapur>
34. In pictures: The assassination of Inejiro Asanuma // The Guardian. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/oct/13/inejiro-asanuma-japan-politician-assassinated-1960>
35. Patriotism + The Woman Who Wanted to Die // Japan Society. URL: <https://japansociety.org/events/patriotism-the-woman-who-wanted-to-die/>
36. Mishima Yukio's Homoerotic Nationalism // Politics & Rights Review. 2021. URL: <https://politicsrights.com/mishima-yukios-homoerotic-nationalism/>
37. Iha Kazumasa. Mishima Yukio and his political ideas / Iha Kazumasa // Okinawa-Kokusai University bulletin of linguistic and literature. 1972. Vol. 1, No. 1. P. 81–104.
38. Yamamoto K. Study on the Ethical Concepts of the Japanese Writer Yukio Mishima, Ultrationalist / K. Yamamoto // Collegium antropologicum. 2000. Vol. 24. No. 2. P. 597–605.
39. Christopher Smith, Mishima Yukio's Manifesto. URL: <https://japaneseempire.info/mishimayukios-manifesto/>
40. Hernon M. On This Day in Japan: The Shocking Death of Novelist Yukio Mishima // Tokyo Weekender. 2020. URL: <https://www.tokyoweekender.com/japan-life/news-and-opinion/japan-shocking-death-novelist-yukio-mishima/>
41. Kawabata, Japanese Novelist Who Won Nobel Prize, a Suicide // The New York Times. 1972. URL: <https://www.nytimes.com/1972/04/17/archives/kawabata-japanese-novelist-who-won-nobel-prize-a-suicide-nobel.html>

42. The rise of the right-wing in Japan // Global Affairs / Universidad de Navarra.
2021. URL: <https://www.unav.edu/web/global-affairs/the-rise-of-the-right-wing-in-japan>
43. Abe S. Statement by Prime Minister Shinzo Abe // Prime Minister of Japan and His Cabinet. 2015. URL: https://japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201508/0814statement.html
44. 三島由紀夫が自決直前に遺したメッセージ：没後 50 年、現代に問いかける日本精神 // Newsweek Japan. 2020. URL: <https://www.newsweekjapan.jp/articles/-/56>
45. 三島由紀夫の「行動」と「文学」：いま、その死から何を学ぶべきか // NewsPicks. 2015. URL: <https://newspicks.com/news/904645/body/>
46. 三島由紀夫研究のページ // 宮崎尊のホームページ. URL: <https://miyazaki.xii.jp/misima/index.html>
47. 三島由紀夫が自決直前に遺したメッセージ（下）：美と天皇、そして死の美学 // Newsweek Japan. 2020. URL: <https://www.newsweekjapan.jp/articles/-/57>
48. 三島由紀夫没後 50 年：文学の運命と政治の季節 // 群像 (Gunzo). 2020. URL: <https://gunzou.kodansha.co.jp/48082/50183.html>
49. 三島由紀夫の「生」と「死」をめぐって：没後 50 年に考えるその文学的達成 // 考える人 (Kangaeruhito). 2020. URL: <https://kangaeruhito.jp/interview/757107>
50. 昭和 31 年度 年次経済報告：結語 // 内閣府. 1956. URL: <https://www5.cao.go.jp/keizai3/keizaiwp/wp-je56/wp-je56-010501.html>
51. The Constitution of Japan // House of Representatives. Japan. URL: https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_english.nsf/html/statics/english/constitution_e.htm

52. Yamamoto Tsunetomo. Excerpts from Hagakure (The Way of the Samurai) // Asia for Educators / Columbia University. URL: <https://afe.easia.columbia.edu/ps/japan/hagakure.pdf>
53. The Jewel Voice Broadcast // Atomic Heritage Foundation. 2014. URL: <https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/key-documents/jewel-voice-broadcast/>
54. Mishima Y. Sun and Steel / translated by J. Bester. Tokyo: Kodansha International, 1970. 104 p.
55. Mishima Y. The Way of the Samurai: Yukio Mishima on Hagakure in Modern Life / translated by K. Sparling. New York: Basic Books, 1977. 184 p.
56. Mishima Y. Apollo's Cup / translated by J. Bester. Tokyo: Kodansha, 1967. 160 p.
57. 三島 由紀夫 [Mishima Y.] 小説家の休暇 [Shōsetsu-ka no Kyūka]. Tokyo: Kōdansha, 1955. 210 p.
58. 三島 由紀夫 [Mishima Y.] 反貞女大学 [Han-teijo Daigaku]. Tokyo: Shinchosha, 1966. 245 p.
59. Mishima Y. Voices of the Heroic Dead // Runaway Horses / Y. Mishima; translated by M. Gallagher. New York: Alfred A. Knopf, 1973. P. 411–423.
60. Mishima Y. On the Defense of Culture // Japan Quarterly. 1969. Vol. 16, no. 3. P. 315–325.
61. Mishima Y. My Friend Hitler : Preface // My Friend Hitler and Other Plays / Y. Mishima; translated by H. Stokes. New York : Columbia University Press, 2002. P. 1–12.
62. Mishima Y. An Appeal // Selected Writings of Yukio Mishima / ed. by G. Borst. London: Wildwood House, 1986. P. 95–99.
63. 三島由紀夫全集 [Mishima Yukio Zenshū: Complete Works of Yukio Mishima]: in 42 vols. Tokyo : Shinchosha, 2000–2006. Vol. 26–36: Criticisms and Essays.

64. Mishima Y. Kamen no Kokubaku [Confessions of a Mask]. Tokyo: Kawade Shobō, 1949. 282 p.
65. Mishima Y. Ai no Kawaki [Thirst for Love]. Tokyo: Shinchōsha, 1950. 210 p.
66. Mishima Y. Kinjiki [Forbidden Colors]. Tokyo: Shinchōsha, 1951. 326 p.
67. Mishima Y. Nippasō [The Nippon Ship]. Tokyo: Asahi Shimbunsha, 1953. 215 p.
68. Mishima Y. Shiozai [The Sound of Waves]. Tokyo: Shinchōsha, 1954. 182 p.
69. Mishima Y. Kinkaku-ji [The Temple of the Golden Pavilion]. Tokyo: Shinchōsha, 1956. 274 p.
70. Mishima Y. Kyōko no Ie [Kyoko's House]. Tokyo: Shinchōsha, 1959. 514 p.
71. Mishima Y. Ojosan [The Young Lady]. Tokyo: Mainichi Shimbunsha, 1960. 194 p.
72. Mishima Y. Ai no Shissō [The Race of Love]. Tokyo: Shinchōsha, 1962. 188 p.
73. Mishima Y. Gogo no Eikō [The Sailor Who Fell from Grace with the Sea]. Tokyo: Shinchōsha, 1963. 174 p.
74. Mishima Y. Patriotism // Death in Midsummer and Other Stories / Y. Mishima; translated by I. Morris. New York: New Directions, 1966. P. 93–118.
75. Mishima Y. Fukuzatuna Kare [The Complex Man]. Tokyo: Shinchōsha, 1966. 240 p.
76. Mishima Y. Yaka 飛行 [Night Flight]. Tokyo: Kōdansha, 1967. 182 p.
77. Mishima Y. Inochi Uryu [Life for Sale]. Tokyo: Shinchōsha, 1968. 230 p.
78. Mishima Y. Ashi no Kita [The North of the Reeds]. Tokyo: Shinchōsha, 1968. 196 p.
79. Mishima Y. Sado Kōshaku Fujin [Madame de Sade]. Tokyo: Kawade Shobō Shinsha, 1965. 164 p.
80. Mishima Y. Haru no Yuki [Spring Snow]. Tokyo: Shinchōsha, 1969. 402 p. (Hōjō no Umi ; Vol. 1).
81. Mishima Y. Honba [Runaway Horses]. Tokyo: Shinchōsha, 1969. 444 p. (Hōjō no Umi ; Vol. 2).

82. Mishima Y. Akatsuki no Tera [The Temple of Dawn]. Tokyo: Shinchōsha, 1970.
368 p. (Hōjō no Umi ; Vol. 3).
83. Mishima Y. Tenninjusui [The Decay of the Angel]. Tokyo: Shinchōsha, 1971.
310 p. (Hōjō no Umi ; Vol. 4).
84. Longus. Daphnis and Chloe / Longus; trans. by Christopher Gill. Oxford:
Oxford University Press, 2009. 144 p. (Oxford World's Classics).
85. The Man'yōshū / trans. by Ian Hideo Levy. Princeton: Princeton University
Press, 1981. Vol. 1. 410 p. (Princeton Library of Asian Translations).